

ብዋጋ ዘይትመንን ብምንም ዘይወራረድን ቐፃሊ ቻልሲ (ዕጥቃዊ) ህዝቢ ትግራይ

ናሁሰናይ በላይ

ብወገነይ አባል ህወሓት ኣይኮንኩን፤ ብቃልሲ ህዝቢ ትግራይ ግን ብጣዕሚ ይሕበንን ይኮርዕን። ቻልሲ ህወሓት ነገራት እናፈተሸን እናማዓራረየን ቐፃሊነቱ ከረጋግፅ ከምዝኸእል ድማ ይአምን። መምህርን ተምሃራይን ከም ምኳነይ መጠን ድማ በታ ዓቕመይ ዝፈቀደለይ መጠን ሓሳቤይ ብፁሖኡ ሰኒደ ይድርቢ። ቃልሲ ህዝቢ ትግራይ ድማ ብኣውርኡ ዛንታ ዓወት እዩ ኢሉ ይአምን። መስዋእቲን መቁሰልቲን ተጋሩ ድማ ብምንም ዓይነት መምዘኒ ዘይወራረድን ከምቲ ክቡር ጠ/ሚ ሃይለማርያም ደሳለኝ ዝበሎ ንምክሓሱ ዘይከአልን ካሕስኡ ሰላምን ዲሞክራሲን ልምዓትን ሓፋሽ ዝኮነ ክቡር ቃልሲ እዩ ኢሉ ይአምን። ነዛ ፅሕፍቲ መንቀሊ ዝኮነት ፅሕፍቲ ስለዝለኣኸለይ ንተስፋኪሮስ እንዳመስገንኹ ሰናይ ንባብ ይምነ። ተስፋኪሮስ ካብቶም ብዘይምንም ምሽፍፋን ሓሳባቶም ካብ ዝገልፁ መናእሰያት ኣዝዩ ዝልለ ንጡፍ መንእሰይ እዩ። እዚኡ ብዝተፈላለዩ ምክንያት ታሓቢኡም ንዝታኹሱ መናእሰይ መንገዲ ተስፋኪሮስ ኣታ ትኸክለኛ መንገዲ ምኃና ምርዳእ ኣገዳሲ እዩ።

መእተዊ

ተስፋኪሮስ “ጆቤ መጠናኸሪ ዶ መፍረሲ ሓሳብ ሒዙ መፃኡ?” እትብል ፅሑፍ ምስ ለኣኸለይ እሞ ኣብ ውራይና ናብ ህዝቢ ከምእትፍኖ ምስ ፈለጥኩ ኣነ ውን ነዛ ፅሕፍቲ እዚኡ መሰረት ገይረ ዝተወሰነ ሓሳባት ክፍኑ ወሲነ። ፅሕፍቲ ተስፋኪሮስ ኣብ ዝሓለፈ ሕታም ውራይና ንዘውፀት ፅሕፍቲ ጆቤ እትምልከት ብምኳናን፤ ጆቤ ድማ ዝፀሓፎ ፅሑፍ ኣብ ዙርያ መፅሐፍ ኣይተ ገብሩን ኣድላይነት ተሳትፎ መናእሰይን፤ ኣብ ዙርያ ዲሞክራሲን ሃገራዊ ድሕንነትን ዘለዉ እዋናዊ ሽግራትን ብምኳኑን መበገሲ እዛ ናተይ ፅሕፍቲ ድማ ነታ “ጆቤ መጠናኸሪ ዳስ መፍረሲ ሓሳብ ሒዙ መፃኡ” ትብል ናይ ተስፋኪሮስ ሕታ ዝኮነት ርእሲ መሰረታዊ ኣፈላላይ ጆቤን ገብሩን ኣነ ብዝተረደኣኒ መሰረት ገይረ ብምቅራብ ክጅምር እዩ። ኣጠቓቕማ ስማት ምእንቲ ምስ ናይ ተስፋኪሮስ ፁሑፍ ክሳነ ንጄኔራል ኣበበ ተክለሃይማኖት ጆቤ ንኣይተ ገብሩ ኣስራት ድማ ገብሩ እናበልኩ እዩ ክፅወዎም፤ ንኣይተ ተስፋኪሮስ ድማ ተስፋኪሮስ።

ጆቤን ገብሩን ኣብቲ ሽይዲ ቃልሲ ብሓደ ዝነበሩ ሰባት ብምኳናም ሓባራዊ ሓበሬታ ምሓም ኣይገርምን። ጆቤ ገብሩን ጥራሕ ከይኮነስ ኣብቲ ሽይዲ ቃልሲ ዝነበሩን ድሕሪ ግዘ ብፖለቲካዊ ምክንያትን ጡረታን ዝወፁን ሕዚ እውን ኣብቲ ውድብ ዘለው ውልቀ ሰባትን ብሓባር ስለኣተቃላሱ ብርክት ዝበለ ሓባራዊ ሓበሬታ ክህልዎም ባህርያዊ እዩ። ወይ ድማ ብሰንኪ ግዘ ኣመፃፅኣም ዝተፈላለዩ ሓበሬታ ክህልዎም ይኸእል እዩ። ብሰንኪ ዓይነት ምድብ ስራሕ ገለገሊኦም ኣብ ሓደ ሓደ ነገራት ክፍለዩ ይክእሉ እዮም። እቲ ቁም ነገር ግን እዞም ሰባት ሕዚ ዝመሳሰል ነገር (common thing) ተዛሪቦም ዶ? ኣይተዛረቡን? ዝብል ነገር እዩ። እስኪ ኣነ ኣብ መንጎ ናይ ገብሩን ጆቤን ኣሎ ዝብል መሰረታዊ ዝኾነ ኣፈላላይ ከቐምጥ።

1. ሕሉፍ ቃልሲ ህዝቢ ትግራይ

ጆቤ፡ ካብ ርእሲ ኣታ ፅሑፍ “ምስጋና ነቲ ተጋዲሉን ኣጋዲሉን ናብ ዓወት ዘብቀዕና ህዝቢ ትግራይ” ካብ እትብል ኣገላልፃ እስካብ ኣብ መደምደምታ ፅሑፍ እንረኽባ “ብምግዳለይ እንዳኮራዕኹን ንህዝቢ ትግራይ እንዳመስገንኩን ለካቲት II እንዳተኸለዐት ትንበር” ኣበሃህልኡ እንርድኦ ነገር እንተሃልዩ በቲ ቃልሲ ዝኮርዕን ዝሕበንን ምኳኑ የርእየና፤ ክእረሙ ዘለዎም ድክመታት እውን ይጠቅሱ።

ገብሩ፡ ኣብቲ ድኹም ጎኒታት ዝብሎም ፀገማት ኣትኩሩን መበገሲ ፅሑፉ እውን ድኸመት ህወሓት ንምግናን ዝግለመ እዩ። ገብሩ ቦቲ ቃልሲ ይኮርዕ ዶ? ኢልካ ካብ ምሕታት “አሁን መለስ ብዩ ሳየው” ክብል እንተሎ ምግዳላይ ስሕተት ነይሩ? ድዩ ዝብል ዘሎ ኢልካ ንክትጥይቅ እዩ ዝገብረካ።

2. ኣብ መሰረታዊ መንነት ህወሓት እስካብ 1987 ዓ.ም

ጀቤ፡ ቡብእዋኑ ዝረአዩ ዝነበሩ ምስ ዲሞክራሲ ዝተሓሓዙ ፀገማት እናልዓለን እናተንተነን እንተብቅዕ፤ ህወሓት ብሓፈሻ እንትረኣ ኣብ ዲሞክራሲ ዝሓሸ ከምዝነበረ ኣብነታትን መግለጺታትን እናጠቀሰ ኣርእዩና። ጀቤ “ፀረ-ዲሞክራሲያዊ ኣረኣእያታትን ተግባራትን ኣብ ውሽጢ ህወሓትን ህዝብን” መሊኡ ከምዝነበረን፤ ብተነፃፃሪነት ድማ “ህወሓት ካብቲ ሕብረተሰብን ካልኣት ውድባትን ዝሓሸ ዲሞክራሲያዊ” ነይሩ ድማ ይብል።

ገብሩ፡ ገብሩ ድማ ነይረን ዝብልን ሕመቃት እናኣረየን ካብ ዓውዲ (context) ወፃኢ እናዘርዘረን ኣብ ውድብ ህወሓት ዝነበረ ባእታታት ዲሞክራሲ ኣይነበረን ኢሉ ይመግት። እዙይ ዲሞክራሲያዊ ነይሩ ዝበለሉ ቦታ እውን ዘሎ ኣይመስለንን። ብተቃራኒ ገብሩ ብ1968 ዓ.ም ብገባኤ ዘይፀደቀት ዶክመንት ከም ዋና መግለጺት ዕላማን ባህሪን ውድብ ህወሓት ገይሩ ንህወሓት ብፀቢብነትን ድሕረትን ክኸሳ ይፍትን።

3. ህወሓትን ውድባትን ኤርትራን ጉዳይ ኤርትራን

ጀቤ፡ ህወሓት ንፁር ዕላማ ሒዛ ኣብ መትከላታ ከይተደራደረት ኣብ ቁሳዊ ነገራትን (ንኣብነት ክፍፍል መሳሪያ) ታክቲካሊ compromise እናገበረት ዝኸደት ውድብ እያ ይብል። ህወሓት ዝሓዘዎ መርገዚ “ጉዳይ ኤርትራ ጉዳይ ባዕዳዊ መግዛእቲ እዩ” ዝብል ድማ ህወሓት ካብ ማንም ዘየምፀአቶን ኣብ እዋን ምንቅስቃስ ተምሃሮ ዩኒቨርሲቲ ኣዲስ አበባ (HUC) እዋን እውን ከም ዝነበረ መረዳኢታ እናጠቀሰ የቐምጦ። ቀዲሉ ድማ ባዕዳዊ በልኻ ኣይበልካ መሰል ዓርሰ ውሳኔ ህዝብታት ትኣምን እንተኮይንካ ባዕዳዊ ተብሃለ ኣይተብሃለ ዝብል ሙጉት ስም ናይ ምሃብ ኣካዳምያዊ ክትዕ እምበር ትርጉም ዘለዎ ፖለቲካዊ ጉዳይ ኣይከውንን ይብለና ጀቤ።

ገብሩ፡ ህወሓት ካብ ኣፈጣጥራኣ ጀሚራ ክሳብ ሕዚ ኩርኩር ሻዕብያን እያ ይብለና። ህወሓት ሉኣላውነትን ዲሞክራሲን ኢትዮጵያ (ምእንቲ ጥቕሚ ሻዕብያ እናበለት) ኣሕሊፋ ትህብ ዝነበረት ውድብ እያ ይብላ። ጉዳይ ኢትዮጵያ ዋና ወራያ ከም ዘይገበረት ገይሩ ይኸሳ።

4. ምስጢር ዓወት ህወሓት

ጀቤ፡ ሚስጢር ዓወት ህወሓት ካብ ፈታላዊነት ዕላማኣ ይፍልፍል ኢሉ፤ እዚ ዕላማ ምስ ኣብ ውድብ ዝነበረ ንባዕልካን ህዝብኻን ምእማንን ቀፃሊ ተምሃራይነትን (learning organization) ምዃን ተደሚሩ ነቲ ዓወት ከም ዘምፀአ ይገልፅ። መስዋእቲን፣ መሃዳይነትን ፀዋሪነትን ህዝቢ ትግራይ ድማ የጉልህ።

ገብሩ፡ ገብሩ እዙይ እዩ ኢልካ ዝጭበጥ ምስጢር ዓወት ኣሎ ኣይብልን። ግዳስ ቃልሲ ህዝቢ ትግራይን ጥቕሚ ህዝብታት ኢትዮጵያ ከም ዝጎድኣ ገይሩ የቐምጦ።

5. ሰራዊት ዝምልከት

ጀቤ፡ ሰራዊት ህወሓት ህዝባዊ ባህሪ ዝተላበሰን፤ ኣብ ዘይፈልጦ ከባቢ ከይድ እንተይቀረየ ህዝባዊነቱ ዘመስከረ ፅንዕን ብርቱዕን ሰራዊት ከም ዝነበረ ይገልፅ። ከም ኣብነት ሰራዊት ህወሓት ኣዲስ አበባ ምስኣተው ድሕሪ ቁሩብ ዓመት ናብ ሩዋንዳ ተላኢኩ ሰርሑ ብኣግባቡ ዝፈፀመ ዋና ኣይሊ (core force) ብዝበዘሕ ሰራዊት ህወሓት ምንባሩ ይፍለጥ።

ገብሩ፡ ነቲ ደኪሙኒ፣ ጠምዮኒ፣ ዓሪቀ፣ ቃልሲን መስዋእትን በዚሁኒ ከይበለ ሂወቱ ምእንቲ ውፁዓት ክውፊ ዘይስከፍ ፣ፈንጂ እነ ቐዲመ ከረግፅ ዝብል ዝነበረ ጅግና ሰራዊት ህወሓት ኣብ ጉና ብዝተፈጠረት ሓንቲ ኩነታት ነቲ ዝገለፅኦም ሰራዊት ከናሽዎን ብፀቢብነት ክኸሱን ይፅዕር።

6. ኣብ ንድፈ ሓሳብ ዙሪያ

ጅቤ፡ ማሕበራዊን ኢኮኖሚያዊን ፍትሒ ብሊብራሊዝም ከምዘይረጋገፅ ኣቐሚጡ። ውድብ ህወሓት እውን ኣብ ቃልሲ እዋን ማሕበራዊን ኢኮኖሚያዊን ፍትሒ ዕላሙኡ ምንባሩ ይገልፅ። ልምዓታዊን ዲሞክራሲያዊን ፖለቲካል ኢኮኖሚ ማሕበራዊን ቁጠባዊን ፍትሕ ከስፍን ከም ዝክእል እውን ይገልፅ።

ገብሩ፡ ንወያኔ ዲሞክራሲ ኣበርቲዑ ይኩንን እምበር እዙይ ዓይነት መማረቂ እንኳን ዝብሎ ነገር የለን፤ ብሱሩ እውን ንንድፈ ሓሳብ ዝተገደሸት መፅሓፍ ኣይኮነትን ዋላ ርእሰ “ሉኣላውነትን ዲሞክራሲን” ኢላ ትብል እምበር።

7. ተዛማዲ ትርጉም ኣብ ምቕማጥ

ጅቤ፡ ስፍሕ ዝበለ ትርጉም ዲሞክራሲን ሉዓላዊነት ብምቕማጥ ኣንፈት ዘለዎ (perspective ዘለዎ) ፅሑፍ ኣቕሪቡልና። ኣብ ዝሓለፈ ፁሑፍ ጅቤ ን Piketty ጠቁሱ “Without precise and defined sources, methods and concepts it is possible to see everything and its opposite” ብዘይ ንጹር ሓበሬታ፣ ዘይቤን ንድፈ-ሓሳብን እንተተሟጊኒትና ኣብ ሓደ ነገር ዝኮነ ዓይነት ድምዳሜን ናዩ ግልባጥን ምስፋር ይክኣል ይብል።

ገብሩ፡ ዲሞክራሲን ሉኣላዊነትን እንታይ ምኳኖም ምንም እንተየበረሃ ጊሒፍ። ዋላ እቲ ዓይነተኛ (Mainstream) ዝብሎ ዲሞክራሲ እውን ታይ ምዃኑ ኣየቀመጠን። ምስ ወያኔ ዲሞክራሲ ዘለዎ ተፃብኦ እዩ ዘተኩር።

8. መሰረት ትንታነ

ጅቤ፡ ክዋናታት ብንድፈ ሓሳባትን ትንተናታትን ኣደጊፉ ኣብ ግላዊ ማንነት ሰብ ታሪኽ ከየተኮረ “ናይ ቁሳር ናብ ቁሳር” ናይ ምባል ዓቕሙን ሚዛናዊነቱን ብዘገርም ኣረእዩና። ሚዛናዊነት ጅቤ ገብሩ በደል ከም ዝበፅሑን ናይ ቀደም ፅባቕታን ገሊፁ እንተብቐፅ ኣብታ መፅሓፍ ዝተርኣየ ፀገማት ገብሩ እውን ይዝርዝር እዩ።

ጅቤ በዚ ከይተወሰነ እዋናዊ ፀገም ውድብ ህወሓትን ኣብ ዙርያ ሃገራዊ ድሕንነትን ዘለው ፀገማት መምሃራይ ብዝኮነ መልክዕ ብዝግባእ ሳይንሳዊን ሙያዊን ትንታነ ኣቕሪቡልና እዩ። እዚ መንገዲ እዚ ካብቲ ዝነበሩን ዘይነበሩን ጉድለታት ህወሓት ምግናን ዝኮነት መንገዲ ገብሩ ብመሰረቱ ይፍለ እዩ። ኣብ ህወሓት ዘሎ ዲሞክራሲያዊ ማእኸላይነት ምስ ስርዓት መድብለ ፓርቲ ሀገርና ከምዝነጋነፅ፣ ናይና መንገዲ እምበር ካሊኦ ኩሉ መንገዲ ዕንወት እዩ ዝብል ኣተሓሳስባን፣ ኣብ ፍልጻይ ዘተኩር መለለይ መስመርና ዝበሃል ኣተሓሳስባ ከወገድ ከምዘለዎ ድማ ይሕብር። ጅቤ ኣብታ ፅሕፍቲ ከምዚ ኢሉ ነይሩ “ዲሞክራሲያዊ ጥርፍፈ ኣየድልን ማለት ኣይኮነን፤ ብቲ ናይ እዋን ዕጥቂ ቃልሲ ደረጃ እንተኸይዱ ግን ኣብዚ ሰላማዊ ቃልሲ ንህሊኒኦም ዘይግዝኡ ኣባላት ሕብረተሰብ ይፍጥር፤ ወሑዳት መራሕቲ ነቲ መንግስታዊ ስርዓት ይቆፀርዎ እም እቶም ዝተፈላለዩ ኣባላት ናይ መንግስቲ ናፅነቶም ይሰለኑ ። ኩሉ ነገር እቲ ፈፃሚ ኣካል ይቆፀር። እቲ ፓርላም ወቓዒ ማህተም (Rubber Stamp) ይኸውን። ከምዚ ዝበለ ፓርላማ ዝኾነ ፍርድቤት እውን ነፃ ክኸውን ኣይክእልን። ነቲ ፌዴራላዊ ስርዓት እውን ኣብ ሓደጋ የውድቆን ነትን ኣባል እቲ ፌዴሬሽን ድማ ሸባ (Crippled) ይገብረን። እቲ ንባዕልካ ምምሕዳር (Self Rule) ዝበህል ነገር ይሸርሸር። ንማንም ዘይሰምዕ (ፀማም) ዝኾነ ዲሞክራሲያዊ ጥርፍፈ እንተህልዩ ግን እቲ ፓርቲን መንግስትን ዳርጋ ሓደ ይኾን። ከም መራኸብቲ ሓፋሽ ዝበሉ ናይ ህዝብን መንግስትን ዝኾኑ ነገራት ዳርጋ ናይ ሓደ ፓርቲ ይኾኑ። እቲ ወድብን ዝምልከቶ ኣካልን ነዚ ኣብ ግምት ኣእትዩ ከም ዓብይ ዛዕባ ቆሪና ከመያየጠሉ ዝግባእ ነገር እዩ። ምኽንያቱ ስእነት ሰይፍ ምምሕዳር ንበሎ ካልኣት ብሰፊሑ ዝረእዩ ፀገማት መሓወራዊ መንቀሊኦም እቲ ጅቤ ዲሞክራሲያዊ ስርዓት ከይትከል ዝገብር ዘሎ ዝበሎ ዲሞክራሲያዊ ጥርፍፈ ክኸውን ስለ ዝኸእል ብዝምልከቶ ኣካል ብዘይበለ ከረኦ ዘለዎ ጉዳይ እዩ። ሸሰል ክበሃል ዘይብሉን መሰረታዊን እዋናዊን ዛዕባ እዩ። ዲሞክራሲያዊ ስርዓት ብሀገር ይኹን ብክልል ደረጃ ንከዕስል ሓደ ወድብ ወሽጣዊ ኣሰራርሕኡ እውን ዲሞክራሲያዊ ክገብር ኣለዎ። ነዚ ንምግባር ድማ ህወሓት ወሽጣዊ ፖለቲካዊ ሂወቱ ብዝርዝር ክፍትሽ ከም ዘለዎ ንርዳኦ። ንዓይ ዋና መርኣይት ሚዛናዊነት ጅቤ እዛ ትሒተ ዝጠቕሳ ብዛዕባ ነፍስ ሄር መለስ ዜናዊ ዝበሎ ከም ዘላ ክጠቕስ፡

“ወዲ ዜናዊ!!

እነ ካብ ዝፈልጦም ወልቀ ሰባት ንላዕሊ ነዛ ሃገር ሰራሕካ ኢኻ። ካብ ኩናት ናብ ሰላምን ምርጫን ካብ ድርቅን ጥምየትን ናብ ዝሓሸ ተስፋ ዘለዎ ማሕበራዊን ኢኮኖሚያዊን ዕብየት፤ ካብ ምስ ጎረባብታ እትናቆር ሃገር ናብ ኩሎም ከም ኢያ እትጥመትን ሓበን ምዃን ዝጀመረት ሃገር፤ ኣብ ዓለም ይኹን ኣብ ኣፍሪካ ኣብ ቦታኣ ምቕማጥን ክፍ ክፍ ምባልን ከም ወልቅ ሰብ ዝከአለካ ገይርካ ኢኻ። ኣብዚ ንምብጻሕ ውድብ እክኢላትካ ንስካውን መራሕኻይ፤፤ የቐንዩልና ወዲ ዜናዊ፤ ብሰላም ዕረፍ።

ወዲ ዜናዊ መራሕ ስለዝነበርካ ብሰላም ዕረፍ ኢልና ኣይንገድፈካን፤ ብቐጻልነት ካብቶም መሰረታዊ ጥንካሬታትኻ ምእንቲ ክንመሃር ክነልዕለካ ኢና። ምእንቲ ሃገር ድማ ካብ ዝነበሩ ድኽመታትኻ ክንመሃር ክነልዕለካ ኢና። ቕር ከምዘይብለካ ብምትእምማን። ኣብ ዴሞክራሲን ኣብ ትካላዊ ስራሕትን (Institutionalization) ኣብ ናይ ባሕሪ በሪ ጉዳይን ኣነ ዘልዕሎም እዮም። ካልኣት ዘልዕልዎ እዉን ምፍታሽ ኣገዳሲ እዮ።” (ወ.ራይና መበል 15 ሕታም ሚያዝያ 2007)

ገብሩ ንዝተፈጠሩ ከዋነኛት ፀፅቡቆም ንባዕሉ ሓሕማቁ ድማ ንኻልኣት የልግብ፤ እቲ መፅሓፋ ዘንበበ ሰብ ቅድስ ገብሩን ፍቕራት ካልኣትን ብደንቢ ከም ዝተቀመጡ ይርዳእ።

9. ኣብ መሰረታዊ ሓቕታት ዓውዶምን (facts and their contexts)

ጆቤ፡ ጆቤ ጥረ ሓቂ ዝመሰሉ ወይም ዝኮኑ ነገራት ካብ ዓውዶው ወፃኢ እንተተይኖም ሓሶት ከምዝኮኑንን ገብሩ ድማ ጥረ ሓቕታትን ዘይነበሩ ኹነታትን ሓቂ ብምህሳስን፣ ብምሕባእን፣ ብበለካ ለኸዐኻን ብዘይፍትሓዊ መምዘናትን መሰረታዊ ዝኾነ ጌጋታት ከም ዝፈፀመ ኣርእዮና እዩ። ጆቤ ገብሩ ኣብ ዘይነበረሉን ብወረ ወረ ዝሰምዓን ዘይተፈጠረ ነገራት እውን ከምዝነበሩ ገይሩ ከምዘቅረበ ጆቤ ንዝምልከቶም ሰባት እናሓተተን ዝነበረሉ ዋዕላ እነተናገረን ምስ ገብሩ ዘለዎ መሰረታዊ ናይ ሓቂ ኣፈላላይ ብዝርዝር ኣርእዮና እዩ። ከምቲ ኣብ መጀመርያ ዝበልከዎ ኣብ ገለ ገለ ነገራት ሓበራዊ ሓበሬታ ምህላው ባህርያዊ ምኳኑ ክይተረሰዐ ማለት እዩ።

ዝርዝር ሪኢቶ

ብዛዕባ መሰረታዊ ኣፈላላይ ጆቤን ገብሩን ብሓፈሻ እዙይ ካብ በልኩ፤ ኣብ ናይ ተስፋኪሮስ ፅሕፍቲ ዘለኒ ዝርዝር ሪኢቶ ድማ ከቐምጥ። እዛ “ጆቤ መጠናኸሪ ዶስ መፋረሲ ሓሳብ ሓዙ መዲኡ” እትብል ፅሕፍቲ ብመንፅር ስነ-ምግባር (logic)፣ ፖለቲካውን ኢኮኖሚያዊን ንድፈ ሓሳባትን መንፅር ክሪኦ ክፍትን እዩ። ብሓደ ወገኖም ጥራይ ተስሊዶም ዝቀረቡ ዝመሰሉኒ ሓሳባት እውን ብዝተኸኸለ ዓቕሚ ብሙሉእነት ክርኢ ክፍትን እዩ።

መፅሓፍ ኣይተ ገብሩ ብኸንዲ እምባላጀ ዝኮኑ ረዘንትን ተባራዕትን ርእሲ ተሓቲሙ፤ ኮይኑ ግና ነቲ ርእሲ እንታይ ማለት ምኳኑ ዘይምቕማጡ መ/ር ሙሉወርቅ፣ ኣነን ቀዲሱ ድማ ጆቤ ከም ዓብይ ፀገም ሪእናዩ ኢና። ተስፋኪሮስ “Memoir ስለዝኮነ ብፅንዓት ክድገፉን ናይ ንፅፅር ትንታነን (comparative Analysis) ትፅቢት ኣይግበረሉን” ይብል። ኣብዚኣ ክንሪኦ ዘለና Memoir ዘግብራ ርእስን ትሕዝቶን ንዘይብላ መፅሓፍ ተስፋኪሮስ Memoir እዩ ክብል ከሎ ነታ ዓባይን ንመፅሓፍ ኣይተ ገብሩ ድክምቲ ዝገበረታ ጎኒ እታ መፅሓፍ ንምክልኻል እምበር ተስፋኪሮስ Memoir ከመይ ዓይነት ርእስን ትሕዝቶን ከምዘለዎ ይጠፍኦ እዩ ኢሉ ኣይሓስብን። እስኪ ካብ ሃገርናን ወፃኢን ብMemoir ዝምደቡ መፃሕፍቲ ርእሶም ጥራሕ ንርኣይ፤ ንኣብነት ምእንቲ

- 1. Hilary Rodham Clinton, living history
- 2. Tower in the sky, Hiwot Tefera
- 3. የደረስኩበት ማሞ, ውድነህ
- 4. የስደታችን ትውስታ፣ ተስፋዬ ዘርፉ
- 5. ማን ይናገር የነበረ ... የታህሳስ ግርግር እና መዘዙ፣ ተስፋዬ ዘርፉ

ወ.ራይና 16. ግንቦት 2007

ዴሞክራሲን ሉአላውነትን ኣብ ኢትዮጵያ ኢሉ ታሪክ ኢትዮጵያ ካብ ንውሕ ዝበለ እዋን ክድህስስ ዝፈተነ መፅሓፍ “ህወሓት ሉአላውነትን ዴሞክራሲን ኣይሳነያይ” ዝብል መደምደምታ ዘጋውሕ መፅሓፍ እንታይነት ዴሞክራሲን ሉአላዊነት ዘይምግላፁ ንምክልኻል “Memoir እዩ” ኢልካ ሓፀር ምስንዳእ ዘኸይድ መንገዲ ኣይኮነን። ንኣብነት ሓደ ሰብ ዴሞክራሲ የለን ወይ ኣሎ ቅድሚ ምባሉ ዴሞክራሲ ማለት እዩ እንተዘይሉ መደምደምታኡ ትርጉም ኣይክህልዎን እዩ። ብፍላይ ድማ ከም ዴሞክራሲን ሉአላዊነትን ዝኣመሰሉ ዓቢይቲን ብብዙሕ መንገዲ ከረኣዩ ዝክእሉን ሓሳባት ብዘይ ትርጉም እዙይን እዙይን ተይበልኻ ብዙሕ ትርጉም ኣይክህልዎን እዩ። ሓደ ትርጉም ዘይብሎም ነገራት ከም ትሑዝ ትርጉም ዘለዎም ነገራት ምውሳድ ከእረም ዘለዎ ድኽመት እምበር ንምክልኻል መንቀሊ ክኸውን ዘይክኣል እዩ። መፅሓፍ ኣይተ ገብሩ ካብ ርእሱ ጀሚሩ ብዋናነት ድማ ኣብ ትሕዝትኡ ናይ Memoir ጨፍ ዘይብሉ፤ ካብ ኣብ ናይ ግለ ሂወቱ ጉዕዞ ቃልሲ ንላዕሊ ስብእና ካልኣትን ውድቡን ብኣሉታ እናልዓለ ሓኸት ዝብል መፅሓፍ እዩ። Memoir ክትፅሕፍ ከለኻ ማእኸል ስሕበትኻ ብዋናነት ባዕልካ ኣብ ዝነበርካዩ መድብ ስራሕ ኢኻ ተቶኩር። ገብሩ ኣብቲ ዕጥቃዊ ቃልሲ ስለዝነበረ ስለ ፖለቲካዊን ወታሃደራዊን ነገራት ምፅሓፍ ቐቡል እዩ። ገብሩ ግና ብዋናነት ኣብ ክፍሊ ህዝቢ ስለዝነበረ ዓንኬል መፅሓፍ ክኾን ዝክእል ምንቅስቃስ ህዝቢ እዩ። በዚ ምክንያት ድማ ይመስለኒ ጆቤ “ገብሩ ሙሉእ ናይ ገድሊ ህይወቱ ኣብ ናይ ህዝቢ ስራሕቲ ስለዝነበረን፤ ብዙሕ ስለ ዝፈልጥን ነቲ ቃልሲ ድማ ክሰተማቕሮ ስለዝግባእን ካብታ መፅሓፍ ብዙሕ ተፀብዮ ነይረ” (41) ዝበለ። ህይወት ገብሩ ድማ ገጠራትን ከተማትን ትግራይን ህዝባን ማእኸል ዝገበረ እዩ ነይሩ፤ እዚኣን ግና ኣብታ መፅሓፍ ኣሸምባይ ዶ ማእኸል ክኾናስ ከም ካልኣይ ደረጃ ዛዕባታት እኻ ኣይተርእዮን።

ገብሩ ግና ኣቲ ብደምቢ ዝፈልጦን ወሳኒ ግዜ ቃልሱ ዘሕለፈሉ ምንቅስቃስ ህዝቢ ትግራይ ኸይኮነስ ዓንኬላይ ሉአላውነትን ዴሞክራሲን ኢትዮጵያ እዩ ኢሉ መፅሓፍ እዉን ትኹረተይ ብዝበለን ርእሲታት ሰይምዋ። ካለኣ ይቕረ ዉልቃዊ Memoirነት ብተርኢ መልክዕ ‘ሕሉፍ ናይ ቃልሲ ሂወተይ’ ዝዓይነቱ ርእሲ ምሃባ ክንድዚ ኣይምተሟገትናን ኔርና። ገብሩ ግና ዓንኬል ዝገበራ ኸጥቕዑኒ ሃቂኖም፣ፈቲኖም፣ ኣጥቂዎሙኒ ኣብ ዝብሎም ሰባት እዩ። ክንብላ ዘይንክእለሉ ምክንያት ሓደ ዓብይ ምክንያት እዉን ማእኸል ስሕበታ ካልኣት እምበር ባዕሉ ገብሩ ስለዘይኮነ እዩ።

ብመሰረቱ ብረት ሒዙ ምስ ብረት ዝሓዘ ዝቃለስ ዉድብ ዴሞክራሲያዊ ነይሩ ዶ ኣይነበረን? ዝብል ሕቶ ምልዕል ንባዕሉ ኣሽጋሪ እንተኾነዉን፤ ኣብ ኸምዚ ዓይነት ኩነታት ዝነበረ ዉድብ ክንግምግም እንተኾይንና ዝሓዘ ዕላማ ነቲ ሓፋሽ ይጠቅም ዶ ኣይጠቅምን? ዝብል እዩ ክኾን ዘለዎ። ንመንግስታዊ ስልጣን ምስ በቐዐ ድማ እተን ዝተቐለሰሰን ዕላማታት ኣሳኺዑ ዶ ኣየሳኸዐን ትብል መለኪዒት እምበር ቐደም ከመይ ነይሩ ዝብል ብመንፅር ዴሞክራሲ ምግምጋም ኣፀጋማይ እዩ ዝኸዉን። ገብሩ መፅሓፍ እተንቢብናዮ “ኣሁን መለስ ብዬ ሳየው” “ኣሁን ሁኜ ሳስበው” ብዝበለ ግዜ መሰረት ገይረን ሕሉፍ ከይደን እዋናዊ “ግንዛበኡን” እናነፃፀረ እዩ ዘቅምጦ። ኣነ ኣብ መቐለ እዩ ተወሊደ ዓብዩ፤ ብትምህርትን ስራሕን ድማ ኣብ ሰዊትዘርላንድ ዝተወሰነ ዓመት ተቐማጢ ነይረ። ብናይ ኣይተ ገብሩ ስልቲ ንፅፅርን መንፈስ ድምዳሜኡን “ኣሁን መለስ ብዬ ሳስበው መቐለ ሳይሆን ሰዊትዘርላንድ መወለድ ነበረብኝ” ኢሉ ክናገሩ ይኸእል እዩ ማለት እዩ፤ እዙይ ግን ብመሰረቱ ጉጉይ ኣካይዳ እዩ። ዘይሩ ዘይሩ ግን ገብሩ ኣብ መንጎ ግዜታት ንፅፅር ገይሩ እዩ። እታ ንፅፅር ኣይተድልን ዝብላ ተስፋኪሮስ ግና ኣብ መንጎ ተሓህት/ህወሓትን ኣብ ግዜ ቃልስን ዝነበሩ ውድባትን እዩ። ኣብዚ እታ ፀገም ምስ መንጎ ኣበይን ኣወዳዲሩ እዩ ዳኣ ህወሓት ኣብ ዴሞክራሲ ፀገም ክበሃል ዝክእል።ፀገም ዘይብላ ናይ መላእኸቲ ስብስብ እያ ነይራ ኣይኾንኹን ዝብል ዘለኹ። ሓደ ሰብ ወይም ውልቀሰብ ኣብ ዝኮነ እዋን ዝነበሮ ባህሪ እንግምግም ዝተወሰነ ነገር መሰረት ጌርና እዩ። ኣብቲ ዘበን ብዝነበረ ደረጃ ኣተሓሳስባ ወይ ከዓ ኣብቲ ዘበን ምስ ዝበራ ካልኣት ተመሳሰልቲ ውድባት ብምንፅፃር ምግምጋምን ምፍራጅን ንቡር እዩ።

ብ1967 ዓ.ም ዝነበረ ፍጻሜታት ወይም ኣተሓሳስባታት ብናይ ዘመንና እዋናዊ መምዘናት እንተራእናዮ (ዝተቀመጠ ነገር የለን እምበር) መደምደምታና ኣፀጋሚ ይኸውን። ንኣብነት ሃፀይ ዩሃንስ ኣብ 19 ክፍለ ዘበን ዝገበርዎ ነገራት ብመንፅር 1987 ዓ.ም ዝወፀ ሕገ-መንግስቲ እንግምግምዎን “ናይ ምግንጻል መሰል” ኣይፈቅዱን ነይሮም እንተልና እቲ ፀገም ናይ ሃፀይ ዩሃንስ እንተይኮነስ ናይቲ ገምጋማይ እዩ። ብመንፅር ዴሞክራሲ ከንግምግም እንተኾይንና ድማ ቦቲ ዘበን ብዝነበሩ ኣተሓሳስባትን ተሞክሮታት እዩ። ኣብዚኣ ማክያሼላ ዝበላ ደጊመ ከቅርባ፡-“ኑቡር ሐቂ ሂወትና ካብ ብሓሳብና እንምነዩ ኣዝዩ ዝረሓቀ ነገር ብምዃኑ ንዝተገበረ ነገር እናገደፈ እዚ ምኹን ይሓይሽ ነይሩ እናበለ ግዚኡ ዘጥፍእ ሰብ ውድቀት እምበር ንነብሱ ካሊኦ ከምህራ ኣይኸእልን” ኢሉ ይመክር።

ኣብ መጀመርታ ፀሓፊ “ናይ ተጋሩ ውድድርን ትክንን ንውሽጢ እምበር ንደገ ዘማዕድው ኣይኮነን” ይብል ተስፋኪሮስ።ቀጺሉ ድማ ታሪክ ቀዳማይ ወያነ ኣልዒሉ እቶም መራሕቲ ኣብ መንጎ ባሻይ ጉጉሳን ብላታ ሃይለማርያምን ተፈጢሩ ዝነበረ ናይ ሓሳብ ኣፈላላይ ብሓድነቶም ቀሪፊም ይብል። ነዚ ኸይዲ ድማ ህወሓት ኣብ ግዜ “ፅባሕ መስዋእቲ ሃፀይ ዩሃንስ ዝነበረ ኣብ መንጎ መሳፍንቲ ዓሌታዊ ትክንን (Conflict) ንሕንሕን ብሓደ ብርኪ ኣውራጃ ከባብያዊ መልክዕ ብምትሓዝ ንዳሓር መሊሳት” ይብል ተስፋኪሮስ። ኣብ ትግራይ እንታይ ዓይነት ዓሌታዊ ትክንን ከምዝነበረ ኣይተረዳኣንን፤ ነይሩ ከምዝኸውን ግን ኣይካሓድን። ትክናት ካብ ቤተሰብ ጀሚሩ ከሳብ ኣብ መንጎ ሃገራት ምንባርምን ንቅድሚት እውን ከምዝህልውን ሩድእ እዩ። ትክን ወዲ ሰብ ካብዞ መሬት እስካብ ዘይጠፍእ ክህሉ እዩ፤ ስልጡናት ማሕበረሰባት ነዚ ተገንዚቦም ዘመናዊ ስርዓት ምሕደር ትክንን ኣዘጋጃዮም። ትክንን ትብል ትግርኛ conflict ንትብል ትትክእ እንተኾይና። ንህወሓት ትክንን ንሕንሕን ከባብያዊ መልክዕ ኣትሓዞ ምባል ግን መሰረታዊ ጌጋ እዩ። ንምንታይ ጌጋ ኮይኑ ተስፋኪሮስ ዘቅርቦ መረዳእታን ባህሪ ቃልሲን ኣሪኤ ከምልሶ ክፍትን እዩ።

ቃልሲ ብባህሪ ንቃልሲ ኣብ ዝጥዕም ቦታን ብቀረባ ብዝረዳድኡ ሰባትን ኣብ ዝኾነ ኩርናዕ እዩ ዝጀመር። ከከም ፍትሓዊነቱን ሰሓባይነቱን መጠን ድማ እናሰፍሐ ይኸይድ፤ ልክዕ ከም ታሪኽ ህወሓት ዘምህረና። ተስፋኪሮስ ግና ነታ መደምደምትኡ ዘቅርባ መርትዖ ኣብ ሓንቲ ከባቢን ተዋሰንቲ ክልተ ወረዳታት ትግራይ ናይ ዝነበሩ ተጋሩ እዩ። በዚ ደረጃ ተዘይከራኸር ምመረፅኩ፤ ግን ድማ እናተሰከፍኹ ሱቅ ካብ ምባል ኢሉ እዩ ኣብዚ ጉዳይ ዝፅሕፍ ዘለኹ። ዋላ ብታ ናይ ተስፋኪሮስ መምዘን እንተራእናዮ እውን (ዋላ እቲ ኣተሓሳስባ ብመሰረቱ ዓብይ ጌጋ ይኹን) ካብቲ ሓድነት ተጋሩ ኣርእዩ ዝብሎ ምንቅስቃስ ወያነ (ፍትሓዊትን መኩሪዒትን ግን ድማ ቁራፅን ሕፅርትን መላእ ትግራይ ዘይሸፈነት ብልጭታ ምዃና ከይረሳዕና፤ ዘይምሽፋና እውን ጌጋ ዘይምዃኑ እናተገንዘብና) ዝርገሐን ወካላይ ስፍሓትን ማገብት/ ተሓህተ/ ህወሓት ኣዝዩ እዩ ዝዓቢ። ከምዚ ዓይነት ንእውዳሚ ኣውራጃዊነት ልዑል ቦታ ዝህብ ኣተሓሳስባ ገብሩ እውን ዝቃሰሶ ጉዳይ ይመስለኑ። ምንቅስቃስ ቐዳማይ ወያነ እንሕበነሉ ፀረ ጭቆና ዝተገበረን ፍትሓዊ ሕቶታት ብምልዓሉ እዩ፤ ምስ ዳግማይ ወያነ ዘራክንቦ ድማ ተመሳሳሊነት እቲ ዕላማ እዩ። ኩሎም እንምዝኖም ድማ ብዝሓዘዎ ዕላም እምበር ብኣውራጃዊ ፀፍሖም ክኾን የብሉን። ንዓይ ክልቲኦም ወያነታት ብኣውራኒት ናይ ፀረ ጭቆና ቃልሲታት እዩም።ቃልሲ ናይ ኣተሓሳስባ እምበር ናይ ጂኦግራፊ ጉዳይ ኣይኮነን።

ተስፋኪሮስ ቀጺሉ ድማ “ኸዚ ድማ ዝገደደ ናብ ዓፅሚ ምቁፃር ተበቂሑ ኣሎ” ይብል። ዓፅሚ ምቁፃር እንታይ ማለት እዩ? ኣብ ትግራይ ዘለዉ ፀገማት ንኹሉ ትግራዊይ ሓረስታይ ብማዕረ ኣይኮኑን ድየም ዝሃስይዎ? እስቲ ንኣብነት እተን ኣለዎ እንብለን (ግላዊ ትዕዛብታይ ስለዝኾነ ኩሉ ሰብ ዝቅበሎ ዘይከኾን ይኸእል እዩ) ፀገማት ዘኪርና ፤እየናይ ትግራዊይ እዩ ዓፅሙ እናተቆፀረ ናብ ፀገም ዝኣቱ? ኣየናይ ኸ እዩ ዝተቆፀረ ዓፅሙ መሰረት ተገይሩ ዝተፈለየ ነገር ይረክብ? ኢልና ንሕተት። ንኣብነት እዋናዊ ፀገማት ዝበሃሉ ስእነት ሰናይ ምምሕዳር፤ ጉዳይ ማዳበርያን፤ ፍትሓዊ ልቓሕን ስደትን ብቆፀራ ዓፅሚ ድየም ዝሰርሑ? ከምዚ ዓይነት ኣተሓሳስባ ፀገምና ታይ ምዃኑ ከይንረኢ ካብ ምዕዋር ሓሊፉ ብሓደ ንዓድና ከይንሰርሕ ዝገብር ከፋፋይን ኣተሓሳስባ እዩ። ሓደ ዓይነት ፀገም ዝነበሮን ዘለዎን ማሕበረሰብ ንኸፋፋይ ትክንን ዘጋልፀ ሓቂ የብሉን፤

ምክንያቱ ፀገሙ ብባህሪሁ ሓደ ስለዝኾነ። ሓበሬታ ዘይብሉን ንምልላይ ዘቸግር መደምደምታ እዩ። ኣብዚ እስኪ ንግግር ግንዛብ ክኾነና ምእንቲ ሓደ ሰብ ፖለቲካዊ ትንተናን ቅዋምን ንምውሳድ ንምንታይ እዩ ናብ ጉዳይ ኣውራጃዊነት፣ “ዓሌትን” ዓፅምን ዝአመሰሉ ግልፂ ዘይኾኑ ነገራት ዝአትው ዝብል በዚ ኣቢሊ ዝተወሰኑ ነገር ክብል።

1. ስንፍናን ቀሊል መንገዲ ምምራፅን

ሳይንሳዊ ዘይቤን ሓበሬታ ዘይብልካ ምድምዳም ጉጉይ እዩ። ፖለቲካ ይኹን ካሊእ ዓውዲ ፍልጠትን ትዕግስት ዝተላበሰ ህድእ ዝበለ ትንታኑ ይጠልብ። እዚ ድማ ነገራት ብቡዙሕ መንገዲ ምርኣየን ኣቅሚ ብዝፈቀደ መጠን ምሕሳብን ይደሊ። እዚ ጉዕዞ እዚ ካብ ፎኪሰነት የድሕነካ። ነገራት ንምርዳእ ሳይንሳዊ ተክእሎ ወይም ትዕግስቲ እየተዘይብልካ ግና እታ ቀላል መንገዲ ትመርፅ ትኸእል። ከምቲ 1997 ዓ.ም ዝነበረ ማለት እዩ። “ሽግር ኢትዮጵያ ተጋሩ ስለዝመርሑ ዘለው ዝመፀ እዩ ስለዚ እቲ ፍታሕ ድማ ንተጋሩ ናብ ዓዶም ምብራር እዩ” ዝብል ኣይነት ፖለቲካ ይኸውን። ናይ ናዚ ጀርመን እውን ከምኡ እዩ። ፀገምና ኣይሁዳውያን ምህላዎም እዩ ኢሉ ስለዝአመነ ከም መፍትሒ ድማ ንኣይሁዳውያ ካብ ምድሪ ከጥፍእ ተላዒሉ። ናይ ሰነፍ ፖለቲካ ኩሉ ግዜ ቀሊል ግን ድማ ኣዉዳሚ እዩ።

ኸዚ ድማ “ፀገም ኤርትራ እኒ ኢሳያስ ናይ ትግራይ ደም ስለዘለዎም እዩ” ዝብል “ደቂዓደቦ” ኢና ባሃልቲ ኤርትራውያን ኣብ ናይ ዘርኢ ምጥፋእ ፖለቲካ ተፀሚደም ንረኽቦም። ምንቅስቃስ “ደቂ ኣባት” ኤርትራ ኸዚ ዘላቶ ሕማቕ ኩነታት ብካሊእ ምክንያታት እንተይኮነስ መራሕቲ ሻዕብያ ናይ ትግራይ ደም ስለዘለዎም እዩ ኢሎም እዩም ዝአምኑ። እዚ ብተራ ሰብ ዝምራሕ ኣተሓሳስባ ከይኮነስ ብኸም ፕሮፌሰር ተስፋፅዮን መድሃንዮ ዝበሎ ዓበይቲ ሙሁራት እዩ። ገለ ገለ ሰባት ዝተሓላለኹ ፖለቲካዊ ኹነታት ምርዳእ እንተኣብዮም እቲ ሓፋሽ ብቀሊሉ ክቅበለና ይኸእል እዩ ዝብልዎ መንገዲ ዓሌትን ኣውራጃን ይኸውን። በዛ መንገዲ እዚእ ዴምክራሲ ከምፅእ እዩ ምባል ኣይከእልን፤ ብተግባር እዉን ህልቂትን ዉድመትን እምበር ካሊእ ትርፊ ከም ዘይብሉ ሩሕቕ ከይከድና ካብ ሩዋንዳ ምምሃር እከእል እዩ።

2. ተስፋ ምቁራፅ

ተስፋ ምቁራፅን ውሽጣዊ ፀገምኻ ፈሊጥካ ዘይምቅባልን ናብ ኣውራጃዊ ኣተሓሳስባ ከጥሕለካ ይኸእል እዩ። ንዝገብር ነገር ሓላፍነት ዘይወስድ ሰብ ነገራቱ ናብ ደገ እናላኸኸ ምንባር ከም መምለጢ መንገዲ ይርእያም “እንታይ ደኣ ኮንካ ከምዚ ኮንካ እንተልካዮ” “ዋ ወዲ እንትን ኣውራጃ ስለዝህኮንኩ” ይብል። ልክፅ ከምቲ ሓደ ሓደ ሰባት “ትግራዊይ ስለዘይኮንኩ ዕብየት ስራሕ ይኸልኡኒ” ዝብልዎ።

ገለ ገለ ሰባት ብፀቢብነትን ብድንቁርናን “ንሕና ኢና ዋና ተጋሩ ማለት” ዝብሉ እውን ብግላዊ መንነቶም ዘይትኣማመኑ “ዓሌታዊ”/ኣውራጃዊ መንነቶም ብኣሉታ ዝርድኡ ስለዝኾኑ ሓደገኛታት እዮም። መምህር ሙሉወርቅ ሰብ ናብ መውደሚ ኣውራጃዊ ኣተሓሳስባ ዝኣቱ ሓይሊ ኣተኣኻኺቡ ዝሰላፍ ነገር ብሰንኪ ካልኣት ከም ዝኾነ ንምርኣይ እዩ ይብል። “ክሸወም ከሎ እን እገለ ሸይምሙኒ ከይበለ ክወርድ ከሎ ካብ እገለ ኣውራጃ ስለዘይኮንኩ ኢየ ወሪደ” ዝብለሉ ምክንያት ግላዊ ፀገምካ ንምሕባእ ዝግበር ፈተነ እዩ። ተስፋ ዝቆረፀ ሰብ ኣላትኒ ዝብላ እምኒ እዩ ዝሸንዲ፤ ከም ኢትዮጵያ ዝመሰለ ዘይማዕበለ ማሕበረሰብ ድማ ን ከምዚ ዓይነት ኣሉታዊ ኣውራጃዊነት ክጋለፅ ይኸእል እዩ። እቲ ማሕበረሰብ ብዋናነት ኣፍኣዊ ማሕበረሰብ (Oral Society) ስለዝኾነ ማለት እዩ። ሓበሬታ ካብ ምጥላል ብድሑር ኣተሓሳስባታት ብቀለሉ ከጥቓፅ ይኸእል እዩ።

3. ልዑል ህንጣወ (ambition)

ልዑል ህንጣወ እውን መንቀሊ ኣውራጃዊ ኣተሓሳስባ ክኸውን ይኸእል እዩ። ብኸይዲ ቃልሲ ህዝቢ ትግራይ ኣውራጃዊነት ብኣውራነት ተወቂዑ እዩ ከበሃል ዝከእል እንተኾነ እውን፤ መሊኡ ጠሬኡ ከበሃል ግና ኣይከእልን። ኣብዚ ክትሕተለይ ዝደሊ ኣውራጃዊ ማንነት ዝነበረን ዘሎን ሓቂ ኮይኑ ሕዚ እንዛረበሉ ዘለና ኣውዳማይ ገፁ ጥራሕ እዩ። ሕገ-መንግስቲ ሃገርና ንኹሉ

ዓይነት መንነት አፍልጦ ዝህብን ሕጋዊ ሓለዋ ዝገብርን ምኳኑ ከንዝንግዕ የብልናን። ሰብ ካብ ውልቀ ሰብነቱ ጀሚሩ ቤተሰባዊ፣ አኻባብያዊ፣ አውራጃዊ፣ ክልላዊ፣ ሃገራዊ፣ ዓለማዊ መንነት ምህላውን በዘም መንነታት እዚአም ምሕባን ግቡእ እዩ። እቲ ሓዲጋ ዝኸውን ኣብ ሓቂ ዘይተደረሸ ሃይሊ ዝብትንን ንሓዲጋ ዘቃልዕን ድሑር አውራጃዊነት ምትራኽ እዩ።

ተስፋኪሮስ ንህወሓት ብመንፅር አውራጃታት ነፃሊሉ እናረኣየ መሊሱ ድማ ሓድነት ተጋሩን አድላይነቱን ይገልፅ። ነታ ካብ ጫፍ እስካብ ጫፍ ሃገርን ወፃኢን ዝነበሩ ተጋሩ ኣተሓባቢራን ከምሓደ ሓይሊ ኣብ ሓደ ዕላማ አሰሊፉ መስተንክራዊ ዓወት ዘምፀአት ውድብ ነፃሊልካ እንዳረኣኻ ስለ እንታይ ዓይነት ሓድነት ተጋሩ ከምተውግዕ ኣይተረዳኣንን። ንዓይ ቃልሲ ህዝቢ ትግራይ ከም ኸይዲ፤ ህወሓት ኣብ ትግራይ ዝነበረ አውራጃዊነት ስለዝሰዓረት እዩ ንተጋሩ ካብ ምትራብባር ሓሊፉ ምስ ካልኣት ብሄራት ኢትዮጵያ ሓቢራ ንደርጊ ዝሰዓረት።

ህወሓት ኣይኮነንዶ ብኸባብያዊነት ከንኻሳ ሓዛቶም ዝነበረት ፖለቲካዊ ዕላማታትን መትከላትን እንተራእና ዓለምለኻዊነት ኢና ንረክብ። ነዚ ከም መረዳኢታ ዝኮነና ብ1975 ዓ.ም ዝፀደቀ “people’s democratic of the TPLF” ናይ ካልኣይ ድርጅታዊ ጉባኤ ዝሰፈረ ሓሳብ ከምዚ ይብል፡-

“The TPLF supports all democratic and progressive movements ... of Eritrea, Namibian, Azanian and the Saharawi people’s struggle.... It extends its solidarity to the African, Asia and Latin American people’s struggle.... It supports the struggle of the people of the world for justice, democracy and social progress (TPLF, 1975 E.C.: 12).

4. Mirror Imaging

ብሰሩኽ “ወዲ ወሰን” ምግባርን “ምጉናይን” እንታይ ማለት እዩ። ገብሩ ካብ ስልጣን ምስወረደ ድዩ ወዲ ወሰን ዝኸውን? ካብቲ ውድብ ዝወፀ እኮ ገብሩ ጥራሕ ኣይኮነን። ኣብ ዘርፊ ፅንዓት ስነ-አእምሮ mirror imaging ዝበሃል ነገር ኣሎ። symmetrical perceptual process ማለት እዩ። ከም ኣብነት ፤ ብቀሊል ኣገላልፃ ሓደ ሰብ መንቀሊን መዕለብ ኣተሓሳስብኡ ካብ አውራጃዊነት ዝነቐለ እንተኾይኑ ኩሉ ሰብ ልክዕ ከምኡ መንቀሊን መዕለብን ኣተሓሳስብኡ አውራጃዊነት እዩ ዝመስሎ፤ mirror imaging ዘጥቀዖ ሰብ ማለታይ እዩ። ኣነ ከምዚ ስለዝሓሰብ እገለ እውን ብከምኡ እዩ ዝሓሰብ ማለት እዩ mirror imaging ነዚ እዩ ድማ mirror imaging መንቀሊ አውራጃዊ ኣተሓሳስባ ከኸውን ዝኸእል።

ተስፋኪሮስ “ህወሓት ድሕረታት ማሕበረሰብ ዝትብለፅን ተገውድን (exploit and capitalize ዝተገበረ) ውድብ እዩ” ይብል። ህወሓት ድሕረትን፣ ድንቁርናን ዕርቃንን ትግራይ ክቅየር ኣለዎ ኢሎም ብዝአመኑ ተጋሩ መናእሰያት እዩ ተጣይሻ። ካብ ሓደ ወያኔ ውድብ ክንሪኣን ክንፅበዮን ዘለና ሱር-ቦቆል (radical) ማሕበራዊ፣ ቁጥባዊን፣ ፖለቲካዊን ባህላውን ለውጥታት ኣምፃኢ ንምምፃእ ድማ ኣድላይነት ሳይንስን መሳሪሒኡ ዝኮነ ትምህርትን ተገንዚባ ቅድሚ መንግስቲ ምኳና ጀሚራ ሰፊሕ ትምህርቲ ተምህረ ነይራ። ባዕላ እውን ከምቲ መብዛሕቲአም ነባር መራሕቲ ዝብልዎ ህወሓት learning organization እዩ ነይራ።እዚ ስሩዕ ትምህርቲ ከም ዘሎ ኮይኑ ብሰንኪ ድሑር ባህሊ ካብ ፖለቲካ ተሳትፎ ሪሐቀን ዝነበራ ደቂ ኣንስትዮ ክነቅሓን ንመሰለን ክብላን ገይራ እዩ።

ድሑሩን በዝባዛይን ዝነበረ “ንጉስ ኣይክሰስ ሰማይ ኣይሕረስ” ዓይነት ሃፅዖዊ ኣተሓሳስባ “መንግስቲ ማለት ኣገልጋላይ ሓፋሽ እዩ” እናበለት ድሑራት ኣተሓሳስባታት ተቃሊሳ እዩ። ብማሕበራዊ መዳይ ድማ ጉዳኢቲ ኢላ ዝአመነቶም ምግባራት ጥንቁላ፣ቡዳ፣ ድፍትርናን ምጉራዕን ከይተረፈ መርኣዖ ድሕረት ኢላ ኣሚና ተቃሊሳቶም እዩ። ኣብ ሕክምናን ሳይንሳዊን ርትዕዊን ኣተሓሳስባታት ምድራኽ ኣብቲ መላእ ተጋዳላይን ሓፋሽን ንክህሉ ሰራሓ እዩ። ኮይኑ ግና ናይ ሰባት እምበር ናይ

መላክኸቲ ውድብ ስለዘይኮነት ካብቲ ዝወፀትሉ ማሕበረሰብ ክትወርሶ እትክእል ድሑር ባህሊ የለን ምባል ኣይከኣልን።ካብ ባዕላ ዝፍልፍል እዉን ኣይጠፍእን። ብዋናነት ግና ከም መጠን ወያኔ ውድብ (revolutionary organization) መግለጻ ገስጋሳይነት (progressivism) ስለዝኸውንን ስለዝነበረን “ድሕረታት ማሕበረሰብ ዝትብለፅን ተገውድን” ውድብ እያ ምባል ካብ ሓቂ ምርሓቕ ይመስለኒ፤ ዋላ ተስፋኪሮስ ዘቅርቦ መረዳእታ የለን።

አውራጃዊነት (ብኣሉታዊ ገፁ) ድሕረት እዩ፤ ህወሓት ድማ ነዚ ድሕረት እዚ ሰባቢራ እያ ንተጋሩ ኣብ ዙሪያ ገስጋሳይ ዕላማ ካብ ዝተፈላለዩ አውራጃታት ኣተኣኻኺባ ትግራዊይ ሓድነቶም ኣጠናኺሮም ተኣምር ክሰርሑ ዝገበረቶም። ስለዚ ብዝደለናዮ መለክዒ መዚንና እንተሪእናዮ ህወሓት ከምቲ ጆቤ ዝበሎ ናይ ባዕለን ኣብቲ ህዝቢ ዝነበረ ድሕሪታት እናተቃለሰት እያ ናብ ዓወት በጂሓ። ብመዳይ ቁጠባ እንተሪእናዮ እውን ዝህበና ምስሊ ተመሳሳላይ እዩ። ፊዩዳላዊ ትሕዝት መሬት ድሑር ነገር ብምኳኑ ህወሓት መሬት ብፈትሓዊነት ምክፍፋል ዝጀመረት። ብዓብዩ ዝደርዓመቶም ሓይልታት ደርጊ ይኩን ኢድዩ ናይ ድሕረት ጠበቃታት ምኳኖም ንባህሪ ህወሓት ብባዕሉ ዝዛረብ ክስተት እዩ። ብዱላት ዝገብርዎ ንማሕበራዊን ኩለንተናዊን ፍትሒ ዝግበር ቻልሲ ብባህሪ ፀረ ድሕረት እዩ። ተስፋኪሮስ ንገብሩ እናልዓለ ስለ ዝፀሓፎ ገብሩ ተስፋኪሮስ ዘልዓሎ አውራጃዊነት ክነፅን ይፀበ።

ኣብዚኣ ክንርስዎ ዘይብልና ሕብረት ትግራይ መማረጊ ከይኮነስ ናይ ምንባርን ዘይምንባርን ሕቶ እዩ፤ ከምኡውን ንሃገርና ኢትዮጵያ። ጀርመን ኣብ ዓለም ካብ ዘለዉ ዓበይቲ ኢኮኖሚታት ሓንቲ እያ፤ ኮይኑ ግና ምህረ ኹሉ ሓይላን ሃፍታን ንበይና ኣብ ዘበነ ግሎባላይዚሽን ምዉድ ዳር ዘይወፃእ ምዃኑ ስለእትኣምን እዩ ንተን ብዙሓት ሃገራት ኣወርጋ እናተኣኻኸበት ብሕብረት ረብሓ ዜጋታታ ብዝለዓለ ተረጋግፀ ዘላ። እዙይ ንዓና ዓብይ ትምህርቲ እዩ፤ ሕብረት እምበር ኣዉዳማይ ኣውራጃዊነት ከምዘይረብሓና ክንርዳእ ኣለና።

ምስ ምኽሪ፣ትምህርትን ልምድን ዓበይቲ ኣተሓሓዙ ተስፋኪሮስ “አመራርሓ ህወሓት ነቲ ዕድል ኣምኪንዎ እዩ” ይብል ምክሪ ዓበይቲ ምውሳድ ብፖለቲካዊ አመራርሓታት ዝውሰን ነገር ድዩ? በብደረጃኡ ብዙሓት ዓበይቲ ዓዲ ኣለው፤ ካብኣቶም ምኽሪን ልምድን ትምህርትን ከይውስኽ ብኸመይ እያ ህወሓት ኣምኪናቶ? ብባህሪ ምኽሪ ዓበይቲ ንምቕሳም ውሳኔ ኣመራርሓ ህወሓት ተይኮነስ ተበግሶ እቲ ወሳዲን ድልዩት እቲ ወሃቢ ማዕዳን እምበር ብምንታይ ዓይነት ኣሰራርሓ መራሕቲ ህወሓት ከምክንዎ ከምዝኸእሉ ኣይተረዳኣንን። ዝተረኸበት ዕድል ትምህርትን ሰላምን መን ድዩ ኣምጺእዎ ብስሩኸ?

እታ ፕሮግራም ብምቁራፃ ድማ “ቀደመውን ተገሩ ንዙይ ኣይተዓደልናን ዝብል ስምዒት ኣሕዲረ ነይረ እዩ፤ ድህሪ መምህር ሙሉወርቅ ግና ተስፋይ ተፀንቂቑ።” ይብል ተስፋኪሮስ። ኣብዛ ሓሳብ እዚኣ ዝተወሰና ዓበይቲ ናይ ሎጂክ ፀገም ንርኢ። ብመሰረቱ መምህር ሙሉወርቅ ሓደ ግድስ ምሁር ትግራዊይ እምበር ንመላእ ሽማግሌታትን ዓበይቲ ዓድን ትግራይ ዝውክል ሰብ ኣይኮነን። ካብቶም ኣለዉና እንብሎም ዓበየትን ግዱሳትን ሙሁራት ሰባት ሙሉወርቅ ሓደ ምዃኑ ኣይጠራጠርን። ናይ ተስፋኪሮስ ሞገት hasty generalization fallacy ስለዝኮነ ተቀባልነት የብሉን። hasty generalization ዝበሃል fallacy እኩልን ወካሊ ብዘይኮነ መረዳእታ ኣብ ድምዳመ ምብፃሕ ማለት እዩ።

ኣብዛ ኣንቀፅ እዚኣ ድማ እቶም እነኹብሮምን፣ ብጀግንነቶምን ህዝቢ ትግራይ መሪሖም ብዝሓፈሱም ዓወት እንምክሐሎምን ኣሰሮም ክንኸተል ከም ተባዕታይ ሂበይ(ጫቕት) ኮትኣም እናለካዕና ዝነበርና መረሕቲ ህወሓት ስብእንኣም ይምሕምሕ ስለዘሎ ንዓና ንክምዕዱ ዘለዎም ሞራላዊ ብቕዓት ትሑት እዩ” ይብል። ተስፋኪሮስ ግና ኣብዛ ፅሕፍቲ እዚኣ ከምህሩና ኣይክእሉን ዝብሎም ነባር መራሕቲ እቲ ዝዓበዩ ኣባይ ስብሓት ንልዕሊ ሓደ ገፅ ዝኣክል ምጥቃሱ ምስታ ትምህርቲ ከህቡና

አይክሉን ትብል ድምዳሜ ብደምቢ እያ ትጎነፅ። አብታ ፅሕፈቱ እውን ዝነውሐ ጥቅሲ ዝወሰዶ ካብ አባይ ስብሐትን ጀቤን እዩ። ካብ አባይ ስብሐትን ጀቤን ምምሃርካ ትኸክል ኹይኑ፤ ካብአም ምምሃር አይክሉን ዝበልካይ መሰረታዊ ጉጉይ መደምደምታ ይመስለኒ። ነባራት መራሕቲ ህወሓት ብዘይ እቶም ጭልጥ ኢሎም አብ ደንበ ፀረ ህዝቢ ትግራይ ዝተፀንቡና፤ እቶም ዝተረፉ አብ ሓላፍነት ዘለው ይኹኑ ካብ ሓላፍነት ወፃኢ ዘለው “ሞራላዊ ብቕዓት የብሎምን” ይትረፍ ዶ ትግራዊይ ብዛዕባ ናይ ትማሊን ሎሚን ኢትዮጵያ ዝግንዘብ ኢትዮጵያዊ ክብሎ ዝኸኸል ኣይኮነን።

መምህር ሙሉወርቅ አብ ዙሪያ ኣይተ ገብሩ ዝፀሓፍዎ ፀሓፊ ባሳልን ካልኣት ንክፅሕፉ (ንዓይ ሓዊሱ) መንቀሊ ዝኾነ ተጠቓሲ ፅሕፊ እዩ ኣብ ውራይና ዘስፈሮ። ተስፋኪሮስ ንመምህር ሙሉወርቅ ብዝፀሓፈ ፅሕፊ እንተይኮነስ ብተራ ፈፃሚ ንምንታይ ኣብዛ ፅሕፊቱ ምስቲ ጉዳይ ርክብ ብዘይብሉ መንገዲ ኣልዒልዎ? ኢሊ ክሓትት ድማ ኣገዲዱኒ። ዕላማ ፅሕፊት ተስፋኪሮስ መምህር ሙሉወርቅ ብዘስፈሮም ፅሕፊቱ ምግምጋም ገዲፉ ናብ ስብእና ውልቀሰብ ምኽዳ ከም ድኸመት እዩ ዝሪኦ። ካብዚ ሓሊፉ ድማ ኣብ ልዕሊ ሰብ ዝግበር መጥቓዕቲ እዩ፤ እዚ ድማ argument against the person (Ad-Hominem) ይበሃል። ሓደ ናይ fallacy ዓይነት እዩ። ተስፋኪሮስ ናብ ከምዚ ዓይነት መንገዲ ንምንታይ ከምዝኣተወ ብግለይ ገሪሙኒ ኣሎ። ንሓሳብ ብሓሳብ ምቕላስ ንቡር እዩ፤ ነቲ ሓሳብ ገዲፉካ ክብርን ስብእናን ውልቀሰብን ብኡ ጌርኻ ክንደይ ልምድን፤ ፍልጠትን ተሞክሮን ነቲ ሓዳሽ ትውልዲ ከሕልፉ ዝኸኸሉ ሰፊሕ ናይ ሂወት ተሞክሮ ዘለዎም ተጋሩ ዓባይቲ ዓድን ነባራት መራሕቲ ህወሓትን ብዘይምንም መረዳኢታ ምንፃፃፃ ግን ዓብይ ጌጋ ጥራይ እንተዘይኾነስ ኣብ መንጎ ትውልዲ ክህሉ ንዝግብኡ ምውርራስ እውን ናይ ዓንቀፌነት እጃም እዩ ዝጫወት። ንሓደ ማሕበረሰብ መፃኢ ተወራራሲ ዕብዮት ኣብ መንጎ ትውልዲታት ዝግበር ዘተ ጠቓሚ እዩ። Intergenerational Dialogue ይብልዎ ሰብ ሞያ ሳይንስ ማሕበረሰብ። “ወያኔይን (Revolutionary) ፣ ሙሁርን መንእሰይን ነተን ፓርቲታት ንምምራሕ እንተዘይኪኢሉ በቲ ዘለዎ ተክሎ ዝወደብ፤ ኣተሓሳስብኡ በቲ ናይ ቐደም ዝተቐረፀ ኣብ ዕጥቂ ቻልሲ ብዝነበረ ኩነታት ናይ ነዊሕ እዋን ፅንዓታት ክኸይድ ዕድል ዘይረኸበ ግን “ገምጋም” ኩሉ ነገር ክስራሕ ዝመስሎ ወያኔይ እንተሃለወ እውን የቐንየለይ እንዳበልካ “ብኸብሪ እንዳሰናበትካ” ግን ተሞክሮ ብቐንየለይ ዘሕልፈሉ ኣሰራርሓታት እናቀረፀካ ነቲ መንእሰይ ምርካብ ይግባእ” ኢሉ ዝፀሓፈ ጀቤ እውን በዚ መንገዲ እዩ ዝርዳኦ። “በቲ ናይ ኩናት ጥርናፊ ንምካድ ምፍታን ዘይወያኔይን ጸረ- ዴሞክራሲ እዩ ዝከውን”(9) እዩ ድማ ይብል ጀቤ።ኣብዚ ብዑሙቐት ክንዛተየሉ ዘለና ሕቶታት ምልዓል ኣገዳሲ ይመስለኒ። ተካእትን ብቁዓትን መራሕቲ ኣብ ምፍጣር ንዝልዓሉ ዘለዉ ሞገታት ድማ ሓጋዚ ሓሳብ ይመስለኒ። ፖለቲካዊ መስርሓት ከከም ግዚኡ ዝመዓራረዩ ምኽኛም ተረዲእና ንኣስታት ዓርባዐ ዓመት ዝተሰርሐሎም መስርሓት ክፍተሹን ኣድላይ ኹይኑ እንተተረኺቡ ድማ ምትዕርራያትን ቐየራን ምግባር ናይ ሰጎምቲ ባህሪ እዩ። ተተኪሉ ዝነበር ድልዩት ስለዘየለ ተተኪሉ ዝነበር እውዳድባ ይኹን ኣተሓሳስባ ክህሉ ኣይኸእልን።መንእሰይ ሓይሊ የድሊ እዩ ክንብል ተለና ብኸመይ መንገዲ እዩ ናብ ረብሓ ዘለዎ ተሳትፎ ከመፅእ ዝክእል ዝብል ሕቶ ክለዓል ኣለዎ። ብስሩኽ በቲ ቐደም ዝተሰርሐሉን ኸዚ እውን ዝስረሓሉ ዘሎ መንገዲ፤ ሙሁርን ወያኔይን መንእሰይ ናብቲ ወድብ ዝቐርበሉን ከሳተፈሉን ዝኸኸል መስርሕ ኣሎ ዶ የለን? ኢልካ ምርኣይ ኣገዳሲ እዩ።

ጀቤ መፅሓፍ ገብሩ ምሉኡነት ዝጎደሎን ሓቕታት ብምህሳስን፣ ብምሕባእን፣ ብበለካ ለኽፀካን ዝተፅሓፉት እዩ ይብላ፤ ነዚ እም ድማ እኹል ሓበሬታ ኣቕሪቡልና እዩ። ነቲ ዓዉዲ ኣብ ግምት ዘየኣተየን ነገራት እናዛበዐን ከምዘቕረበን ይዝርዝር፤ ኣብቲ ቻልሲ ስለዝነበረን ሰባትን፣ስነዳትን እናጣቀሰ ዝቀረበ ራኢቶ ብምኻኑ ከም ሓደ version ኣቲ ታሪክ ንወሰዶ። ተስፋኪሮስ ምንም ሓበሬታ ከየቐረበ ነዚ እን ገልቢጡ ንገብሩ ምዉዳሱ ገለገለ ሕቶታት ክድርቢ ገይሩኒ። ከምቲ ኣብታ ዝኣለፈት ፅሕፍተይ ዝገለፀኩሉ ሓቕነት ታሪካዊ ክዋኖታት ቃልሲ ህዝቢ ትግራይ ኣብቲ ኹይዲ ዝኣለፉ ሰባት ብዝብልዎ

ነገርን ሰነድን አገናዚብና ክንምርምር ንኸእል ኢና። ተስፋኪሮስ ምንም መረዳኢታ ከይሓበረ ድምዳሞታት ገብሩ ከምዘላ ሓቂ ንሳ እያ ኢሉ እንዳተቐበለን ሓደ ሓዳ ግዜ ድማ ገብሩ ካብ ዝኸዶ ርሕቀት ንላዕሊ እናኸደ ምምንታቱ ስክፍታ ይፍጥር። ጆቤ ዉግንናኡ ብንድፈሓሳብ ደረጃን (ሊብራሊዝም ገብሩ ዋላ ዝርግ ዝበለ ይኹን) ብትሕዝቶኡን ንናይ የመና የማን ሓይልታት ተግሒፋ ዝበላ መፅሓፍ ገብሩ፤ ተስፋኪሮስ ካብ ወገናዊነት ነፃ ይብላ ግን ምንም ዓይነት ሓበሬታ እየቐረበን። ድልየት ዘይብሉ ስብ ስለ ዘየለ ፓለቲካ ድማ ናይ ሰባት መስርሕ ስለዝኾነን ኢታ መፅሓፍ ድማ ኣብ ዙርያ ቻልሲ ህዝቢ ትግራይ ዝተፅሓፈት ታሪካዊን ፖለቲካዊን ስነ-ምግባርና ጥራሕ ወገን ምህላይ ንቡር እዩ፤ እዚ ድማ ነዉሪ ኣይኮነን።

“ኢህአፓ ናይ ኤርትራ ሕቶ ከም ባዕዳዊ መግዛእቲ ሕቶ ምቕባል ስለዘፀገመሉ ሻዕብያን ኢህአፓን ዘላቂ ዝምድና ምፍጣር ኣይከላኦን” ይብል ተስፋኪሮስ። ካብ መንጎ ኢህአፓን ሻዕብያን ዝነበረ ርክብ ብምንታይ ባኢታታት (elements) ተበላሽዩ ንዝብል ሕቶ ሰፊሕ ምርምርን ፅንዓትን ዝሓትት ነገር እዩ። ቅድም ኢሉ ጄኔራል ኣበበ ከም ዝጠቀሰ እቲ ጉዳይ ባዕዳዊ በልካዮ ካሊእ እቲ መሰረታዊ ነገር ኣብቲ ዝቐመጥ ፖለቲካዊ መፍትሒ ኣትሕዞ ቁምም እዩ። ኣብ ጉዳይ ኤርትራ ድማ ኢህአፓ ዝነበሮ ቅዋም መፍትሒ ካብ ህወሓት ዘይፍለ ጥራሕ ዘይኮነስ ሓደ ዓይነት እዩ። እስቲ ኢህአፓ ብ መጋቢት 1976 ዓ.ም ኣብ ትግራይ ኣብ ዝንቀሳቀሰሉ እዋን ዝበልዎ ካብ ባዕሎም ፅሑፉ ክውከሰኩም።

“የጭቁን ብሔሮችን የራሳቸውን ዕድል በራሳቸው የመወሰን መብት እስከመገንጠልና የራሳቸውን የሆነ ነፃ መንግስት እስከማቋቋም ድረስ ፣ መከበር እንዳለበት ማስተማር እና መታገል እንዳለበት ሁሉ ጭቁን ብሔሮች በፍቃድ እንት እና በእኩልነት ከጨጃኙ ብሔር ሰፊው ህዝብ ጋር መዋሃድ እንዳለባቸው ማስተማር እና መታገል ኣለብን። በዛሬይቱ ኢትዮጵያ ዉስጥ ለ23 ዓመት ሲካሄድ የቆየውንና ኣሁንም እየቀጠለ ያለውን የኤርትራ ህዝብ የነፃነት ትግል መደገፍ ትክክል እና ተገቢ ነው። ኣሁንም እንደወትሮው ኢህአፓ የኤርትራ ህዝብ ለነፃነት የሚያካሄደውን ትግል ይደግፋል (የኢህአፓ የፖለቲካ ፕሮግራም ገፅ 10)

እስኪ ኣብ ካልኣይ ጉባኤ ህወሓት ዝፀደቀት ሰነድ ህወሓት ኣብዚ ጉዳይ እንታይ ከም እትብል ንርእ።

“Nationalities shall have the right to self-determination including and up to secession. If they voluntarily decide to live together, then they shall have the right to conduct their internal affairs by themselves and they shall have all opportunity to develop their language and culture.” (8:1975)። ቐፅል ኣቢሉ ድማ እቲ ሰነድ ህወሓት ከምዚ ይብል: The TPLF supports the struggle of the Eritrean people for self determination and national independence. (12:1975)። ብመሰረቱ መስል ዓርሰ ዉሳነ ህዝቢ ምኽባር ፀረ ሉአላዊነት ዘይምኻኑ ከይተረሰዱ፤ ልዕል ኢልና ከም ዝራእናዩ ኢህአፓን ህወሓትን ኣብ ናይ ኤርትራ ሕቶ ዘለዎም ቐዳም ሓደ ዓይነት ኹይኑ እናሃለው ገብሩን ተስፋኪሮስን ንምንታይ ናይ ህወሓት መርገቢ ፀረ ሉአላዊነት ኢሎም ንኢህአፓ ናይ ሉአላዊነት ተሓላቓይነት ካብ ከምዝደረብሉ ኣይርዳኦንን።

እዚ ከምዚ ኢሉ እንዳሃለው ተስፋኪሮስ ህወሓት ብናይ ሻዕቢያ ድልየት ምእንቲ ሻዕቢያ ክበሃል፤ ሙሴ ብዝበሃል ተጋዳላዮም ገይሮም ፈጠራምም ዝዓይነቱ መገት የምፅእ። ቐፅል ኣቢሉ ድማ ... ሙሴ ናይ ነዊሕ እዋን ሕልሙ እናተግሃደ ምምፅኡ ከምዝተሓጎሰ” ይብል። ኣቐፅል ኣቢሉ ንዝንብብ ሰብ ተስፋኪሮስ ከሕልፎ ዝደለየ መልእክቲ ንምርድኡ ቀሊል ይመስል። እታ ሓደገኛነት ትመፅእ ግን “ናይ ነዊሕ እዋን ሕልሙ” ትብል ሃረግ ሕልሚ ሻዕቢያ እምበር ተጋዳላይ ሙሴ ንዝነበሮ ትግራዊይ ሕልሚ ኣይኮነን። እዚ ሸፍጥ እዩ። እዛ ዛንታ እዚእ ምስ ፈላማይ ኣውራጃዊ መንነት ኣመራርሓ/መሰረትቲ ማግበት ኣዛሚዱ ህወሓት ንሻዕቢያ ድልየት ብሻዕቢያ ዝተፈጠረትን (ብናይ ኢሳያስ ሸጣራን ሳላ ሙሴ) ካብ ኣጀማምረኣ ንመላእ ትግራይ ከምዘይትውክልን ይዝንቱ። ኣብዚ ተስፋኪሮስ ዝፈፀሞም ጌጋታት ማእለያ የብሎምን። ከምቲ ቐድም ኢለ ዝጠቐስኩም፤ ሓደ ቃልሲ ኣብ ሓደ ኩርናዕን ብዝተወሰኑ ውልቀሰባትን ይጅመር እሞ፤ እቲ መንቀሊ ቃልሲም ፍትሓዊን ንካልኣት ዘሳትፍ እንተኾይኑ እናገዘፈን እናሰፍሩን ይኸይድ። ኣብ እዋን ምስረታ ማገብት ዝነበሩ ሰባት ኣውራጃዊ መንነቶም ከም ዓብይ ነገር ወሲድካ “ንምንታይ ብማዕረ ዘይተወከሉ” ዓይነት ክሲ ክቀርብ ምፍታኑ ዝገርም እዩ። ናይ ሓደ ኸይዲ

ቃልሲ ናይ መጀመርታን ናይ መወዳእታን መምዘኒኡ እቶም ምክንያት ቃልሲ ዝኮኑ ውራያት እዮም። ውድብ ህወሓት ዝነፀረ መስመር ሒዞ እያ ነቲ ትግራዊ ካብ ጫፍ ናብ ጫፍ ኣንቀሳቂሳ ዝተዓወተት። ብረታዊ ቃልሲ ንምጀማር ካብ መቐለ ዝኸውን ኣብ ደደቢት ዝተመረፀሉ ምክንያት ዝጠፈኣካ ኣይመስለንን። ስለዚ ኣብ እዋን ምስረታ ማገብት ዝተወሰና ኣውራጃታት ስለዘይተወከላን ፀኒሑ ድማ ተጋዳላይ ሙሴ ናብ መሪሕነት ህወሓት ምድያቡ ማግባት ይኹን ህወሓት ዘይትግራውይቲ ወይ ድማ ብናይ ሻዕብያ ሸርሒ ዝተፈጠረት ኣይገብራን። እቲ ኣንፈት ሞገት ተስፋኪሮስ ዘየኺድ ዋላ እንተኾነ ስለ ማገብት ኣባላት ን ጄኔራል ጻድቃን ሓቲተ ከምዘረጋገፀኩዎ መስረትቲ ማገብት እቲ ቃልሲ ብኹሉ ኩርናዕ ምእንቲ ከካየድ ተባሂሉ ንጄኔራል ጻድቃንን ሓዲሽ ረዳን (ፀኒሑ ነቲ ቃልሲ ዝገደደ)ካብ ራያ፤ ንገብሩ ኣስራትን ዘርኣይ ኣስገደምን ድማ ካብ እንደርታ ክሳተፉ ከም ዝተግብረ ሓቢሩላይ።

ናይ ፖለቲካ ሳይንስ ሙሁራት Collective action Problem ዝብልዎ ሓሳብ ኣሎ፤ Collective action Problem ማለት ብዝተፈላለዩ ምክንያታት ሓበራዊ ተግባር ምፍጻም ዘይምክኣል እዩ። ጭቁናት ካብ ኣርዑት ጭቁና ከይናገፉ ቀንዲ መሰናኸሎም ድማ እዚኦ እያ። ካብተን ዓንቀፍቲ ነገራት ድማ ቢታናይ ኣውራጃዊነት እዩ። ህወሓት ነዚ Collective action Problem ዝበሃል ነገር ምስጋር ምክኣላ ንኣውራጃዊነት ብኣውራጃ ስዒራቶ እያ ዘብለኒ ድማ እዙይ እዩ።

ኣውራጃዊነት ብምቅላሳ እያ ድማ ህወሓት ውሑድ፣ ዘይተምሃረን ድኻን ትግራዊ ሒዞ ከም ጥሙር ትግራውይቲ ሓይሊ ኾይና እቲ ብረታዊ ቃልሲ ኣብ ሸትኡ ዘብፀሓት። ተስፋኪሮስ ንምንታይ ተሳትፎ ተጋዳላይ ሙሴን ኣውራጃዊ መንነት መሰረትቲ ማግባት ንኹይድን ባህሪን ህወሓት ዝገልፅ ገይሩ ምምፅኡ ዝገርም ነገር እዩ። ባዕሉ ተስፋኪሮስ ብሰፊሑ ዝረኣዩ ጉዳይ ሙሴን ኣውራጃዊ መንነት መሰረትቲን “ምስቲ ዝተልዓለ ርእሲ ዘለዎ ዝምድና ልሑሉሕ እንተኮነውን ...” ይብል። ልሑሉሕ ዝምድና ዘለዎ ነገር ደኣ ንምንታይ ኣምፀኣኻ? ግዳስ ብግልፂ ህወሓት ካብ ምፍጣራ ናይ ሻዕብያ ውልዶ ኢያ ትብል ከም ዘለኻ ግልፂ እዩ። እቲ ዝገርም እዚ ቅዎም (Political Statement) እምበር ብኣበሬታታት ኣደገፈካ ዘይምቅራብካ ጥራሕ ዘይኮነስ ንካልኦት “መረዳእታ እንተየቅረቡ” ኢልካ ምክሳስካ እዩ። ኣነ ድማ ልሑሉሕ ዘይኮነስ ምንም ዓይነት ረክቢ ዩብሉን። ረክቢን ባእስን ግጥሓትን ህወሓትን እውን ከም ኣብ መንጎ ሻዕብያን ጀብሃን ብዝነበረ ንሕንሕ ከምዝውሰንን፤ ህወሓትን ግጥሓትን ብኩብሰን ጠጠው ከብላ ዘይከእላ እኒ ኢሳያስ ብ remote control ዝዝውርወር ውድባት ኣምሲልካ ምቅራብካ ኣይገርምን፤ ምክንያቱ ቅድም ኢልካ እውን ብፍላይ ህወሓት ውልዶ ውሳኔ ሻዕብያ ከተምስላ ፈቲንካ ኢካ። ብቀጥታን ብተዘዋዋሪን።

እቲ ሓቂ ግና ቃልሲ ህዝቢ ትግራይ ብምክንያት ሩኡይ ደርባዊን ብሄራውን ጭቁና እምበር ብኣልዮት ማንም ዘይምጀማር እዩ። ህወሓት ቃልሲ ህዝቢ ትግራይ ብዕውት መሪሓቶ እምበር ኣይፈጠረቶን። ዝነበረ ከርፍሕ ናብራ፤ ማእለያ ዘይብሉ ኩለመዳያዊ ዓፈና እዩ ህዝቢ ትግራይ ኩነታት ህላውኡ (Survival) ኣብ ሕቶ ምልክት ስለዝኣተዩ ተቃሊሱ። እቶም መራሕቲን እታ ውድብን እውን ኣይኮነን ዶ መቀፀልታ ዓላማ ኢሳያስ ክኹኑ ሻዕብያን ጀብሃን ዝሞከርዎ ናይ ምፅላው ፈተናታት ኣፈሺሎም ንሻዕብያ እንታይ ምኻኑ ከይሓግብኡ ነጊሮም፤ ብዙሕ ፀገማት ሓሊፎም ናብ ዓወት ዝበፀሑ። መስዋእትን ኪሳራን ህዝቢ ትግራይ ህወሓት ንህዝቢ ኣታሊላ ምእንቲ ሻዕብያ ዝገበረቶ ከይኮነስ ምእንቲ ጥቅሚ ሓፋሽ እዩ። ሰብ ወይም ሓደ ውድብ ብዝሰገም ዕላማ እምበር ብኣውራጃዊ መንነት ምፍራጅ ናይ ድሕረት ድሕረት እዩ። ህወሓት ንተጋሩ ጥራይ ኣይነበረትን ሓቕፋ ዝተቐለሰትን ዘቃለሰትን፤ካልኦት ብዙሓት ተወለድቲ ኣምሓራ፤ ዓፋርን ካልኦትን ኣብ ትሕቲ ፅላላ ኣቃሊሳ እያ።

ተስፋኪሮስ ናይ ኣቦይ ስብሓት ሓሳብ ንምንጻግ ዝተጠቀመሉ መንገዲ ዝገርም እዩ። ወዲ 70 ኣብ ህወሓት ገናሒ መኪና

ምንባሩን ድሕሪ ውድቀት ደርጊ ድማ በቲ ስራሕ ምቅፃሉ ንተስፋኪሮስ “ኣብ ግጥሳት እውን ካብ ተራ ተጋዳላይ ዝሓለፈ ሓላፊነት ከምዘይነበሮ ምግማት ይክእል ይብላና”። ናይ ፍልስፍና ሊቃውንቱ ከምዚ ዝበለ ሓሳብ false cause fallacy ይብልዎ። ድሕሪ ምፍራስ ግጥሳት ወዲ 70 ገናሒ መኪና ምኳኑ ቅድሚኡ እንታይ ይሰርሕ ከምዘነበረ ክሕብረና ኣይክእልን። እቲ መንገዲ ድማ fallacy ብዝኮነ ንወዲ 70 ተራ ሰብ ጌርካ ምንጨ ፍልፍል ሓበሬታ ህወሓት ጉጉይ ከምዘነበረ ተገይራ ዝቀረበት ሙከራ ድክምቲ ጥራሕ ተይኮነትስ fallacious argument እያ። ንአባይ ስብሓት ሓቲተ ከምዘፈለጥክዎ ኣብቲ እዋን እቲ ጠቕላላ ኣባላት ግጥሳት ካብ ኣርባዓ ከም ዘይሓልፍ ነጊሩኒ። ክቻልስ ከም ዘለዎ ተገንዚቡ ዝኸደ ስብ ይትረፍሞ እንሰሳ እኻ ኣብ መንገድም ባእሲ ክፈጠር ከሎ ምፍላጥ ኣየፀግመሎምን። ኣብ መንገ ኣርባዓ ዝኾኑ concious ሰባት ዝፍጠር ጎንዒ (ንዑዉንእቶም ኣርባዓ እውን ኣብ ሰለስተ ተመቐሎም) ዝነበረ ሰብ ምንም ኣይፈልጥን ምባል (እዚእውን ተስፋኪሮስ ገሚቱ እዩ ኣቐሚጥዎ) ዘየዛልቐ ሞገት እዩ። እዚ ንምርዳእ ሮኬት ሳይንቲስት ምዃን ዝሓትት ነገር ኣይኮነን። ስለዚ ወዲ ሰብዓ ዝነበረ ምቕትታል ሪፖርት ክገብር ምኽእሉ ሩዱእ እዩ። ብተመሳሳሊ መንገዲ ህወሓት ኣብ ልዕሊ ማግባት ዘወሰደቶ ስጉምቲ ሻዕብያ ፅቡቕ እዩ ምባሉን ድሕሪ ዝተወሰነ እዋን እውን ሻዕብያን ህወሓትን ኣብ ልዕሊ ጆብሃ ዝገበርዎ ውግእን ከም መረጋገዒ ነታ “ብሰንኪ ሻዕብያ እዩ ህወሓት ንግጥሳትን ተባኢሎም” እትባል ሓሳቡ ከም መረዳኢታ ከቅርባ ዝፍትን። እዚ እውን false cause ኣብ ዝበሃል ዓይነት ፈላሲ እያ ትምደብ። ሽግራዊ (conspiracy) ኣተሓሳስባ ዘንቀላ ድምዳሞ እምበር ኣብዚ እዋን እዚ “እዚ ስለ እተገብረ ቀደሙ እውን እዚአ ዝተፈፀመት ምእንቲ እዚ እዩ” ምባል fallacious argumentን ነቲ ዝነበረ ኩነታት ዘይምፍላጥን እዩ ዘርኢ።

ኣብዚአ ብዋናነት ተስፋኪሮስ ምስ ገብሩ ተመሳሳሎምን። ገብሩ ኣብ መፅሓፉ ከሕልፎ ዝደለየ መልእክቲ ብሓዲሩ ንምግላፅ ህወሓት ካብ መፈጠራ ጀሚራ እስካብ ሕዚ ሉኣላዊነት ሃገር ዘይተከብር ዴምክራሲ ዘይተፈልጥን ኩርኩር ሻዕብያን እዩ ዝብል እንትኸዉን። ነዚ መደምደምታ ንክበፅሕ ድማ ገብሩ ምስቲ ዘለናዮ ኩነታት ረክቢ ዘይብሎም ክስተታት ካብ ቀደም እናምፀአ “ሕዚ ከምዚ ዝኾነ ዘሎ ቀደም ከምዚ ስለዝነበርና እዩ” ዝዓይነቱ ሙጉት የቅርብ። False cause fallacy ማለት እዚአ እያ።

መፅሓፍ ገብሩን ፅሕፍቲ ጆቤን ዘምበበ ሰብ ኣብዚ ጉዳይ ዙርያ ኣብ መንገድም ዘሎ መሰረታዊ ኣፈላላይ ንምርዳእ ኣይከብድን። ተስፋኪሮስ ግና “ጆቤ ኣብዚ ጉዳይ ንገብሩ ብሓቂ/መረዳኢታ መሰረታዊ ትርጉምን ኣይጓነፃን ይብል። እኳ ደኣስ “ጆቤ ከም ፀገም ዘቅርቦ ናይ ገብሩ ናይ ኣፀሓሕፋ ማላ እዩ” ኢሉ ኣብ መንገ ገብሩን ጆቤን ዘሎ ኣፈላላይ ከምዘየለን ናብ ደረጃ ማላ ኣውራዳ ክቅርቦ ይፍትን። ሓቂ እዩ ጆቤ በዚ መንገዲ እውን ኣቀራርባ ገብሩ ጉጉይ ምኳኑ ኣርእዩና እዩ። ተስፋኪሮስ በዚ ከይተወሰነ ጆቤ ንምንም ኣየመላክትን ዝበለኮ ኣብ ምክፍፋል መሳርያ ዝነበረ ሓኾትኾትን ምስ ግዘ ዝቀያየር ምውዳይን ምዝሓልን ርክብ ህወሓትን ውድባት ኤርትራን ጆቤ “ህወሓት ትክተሎ ዝነበረት ናይ ምጥር ኣንፈት ትኸኸል ምንባሩ የረጋግፀ” ከምዝበሎ ገይሩ ምቅማጡ፤ መዓዝ እዩ ጆቤ ከምዚ ኢሉ ኢሎ ክሓትት ኣገዲዱኒ እስኪ ኣነ ዝረኣክዎ ኣብ መንገ ጆቤን ገብሩን ዘሎ ናይ ሓቂ/መረዳኢታን መሰረታዊ ትርጉምን ዘሎ ጎንዒ ከርኢ ክፍትን።

ብወገይ ስሚዒቲይ ዝተንከፈትኒ መደምደምታ ተስፋኪሮስ ካብቲ እቲ ቃልሲ መጀመርታኡ፣ ከይዱን፣ ውዲኢቱን ፀረ-ሉኣላዊነትን ዲሞክራሲን እዩ ካብ ዝብል ናይ ገብሩ መንፈስ ዘይትፍላ “...ዓወት ቃልሲ ህዝቢ ትግራይ ኤርትራ ካብ ኢትዮጵያ ብምንፃልን ናይ ተጋሩ ቀፃላይ ዓቕሚ ብምውሕዳሕ/ብምድኻምን ዝተወራረደ ምኳኑ ክፍለጥ ይግብኡ።” እትብል ኣገላልፃ እያ። እዚአ ናይ ተስፋኪሮ ድምዳሞ ብዋናነት ንናይቲ ፀሓፊ ኣሰላልፋ ተርኢ እኳ ተኮነት ዝሰሓተቶም ሓቕታትን ብሓዲሩ ምርኣይ ግን ጠቃሚ ይመስለኒ። ምንፃል ኤርትራ ብደም ነፃነት ደለይቲ ኤርትራውያን እምባር ብድልየት “ቃልሲ ህዝቢ ትግራይ” ዝተኣለመን ዝተኸምበተን ጉዳይ ኣይኮነን። ልክዕ ከምቶም ንህዝቢ ትግራይ ገንፃሊን ናይ ኢትዮጵያ ሓድነት ዝፀልእ ህዝቢ ገይሮም ዝስእልዎ ተስፋኪሮስ እውን ብተመሳሳሊ መንገዲ ን“ቃልሲ ህዝቢ ትግራይ” ብግልፂን ዘየማትእን መንገዲ ቃልስካ ንኤርትራ ብምንፃል ዓቕምኻ ዘዳኸምካሉ እዩ ይብል ኣሎ። ብግልፂ።

“መሐሪ ተሽለ(መሳሌ) አርባዕተ ትውልዲ ቆጂርካ ተወላዲ ትግራይ ንምግባር ዝግበር ሃዕርን ተጋሩ ኣተኣሻኺብካ ኣብ ትግራይ ቃልሲ ምጅማር ዝብል ናይ ኢሳያስ ተይኮነስ ናይ መሐሪ ተበግሶ ገይርኻ ንምእማን ዝግበር ፈተነ ኣብ ክብደካ ጦብላሕ ኣይብልን/ መእመናይ ኣይኮነን።” እዛ ሓሳብ እዚአ ካብዚ ንላዕሊ ዶ ዓፅሚ ምቕጻር ኣሎ እዩ? ኢላ ክሓትት ኣገዲዳትኒ እዩ፤ ዋላ ብስሩ ዓፅሚ ምቕጻር ዝበሃል ነገር ኣይረዳኒ። ዘርኢ ቆጂርና እዙይ ናይና እዩ እዙይ ግና ኣይናትናን ምባል ካብ ፓለቲካ “ደቂ ኣባት” ኢና ባሃልቲ ኤርትራውያን ብኸመይ ይፍሉ። ብናይ ተስፋኪሮስ ኣተሓሳስባ ቼ ጉቤራ ኣብ ኣርጂንቲና ስለ ዝተወለደ ኣብ መላእ ላቲን ኣሜሪካ፣ካሪብያንን ኣፍሪካን ምስ ዝነበሩ ወፁዓት ሓቢሩ ምቕላሱ “ኣብ ክብደካ ጦብላሕ” ዘይብል ነገር እዩ ማለት እዩ። ካብዚአ ዝለዓለት ፀባብ ኸባብያዊነት ኣበይ ትርኩብ?ብዙሕ ከይኸደ ድማ ጉዳይ ኤርትራ ጉዳይ ተጋሩ እዩ ይበለና።

ቀጻይ ዓቕሚ ተጋሩ ኣብ ትግራይን ኢትዮጵያን ብዝግበር ካብ ባዕሉ ካብቲ ህዝቢ ዝመፅእ ተክእሎ እምበር ምስ ኤርትራውያን ብምፅምባር ዝመፅእ ነገር ኣይኮነን። ንባዕልና ቆንጆ ንምግባር ካብ ማንም እንፅብዮ ኩሕሊ የለን፤ ኣይክህልውን እውን። ተስፋኪሮስ ኣብታ ፅሕፍቱ ደጋጊሙ ከምዘርእየና ጠመትኡ ካብ ደገ ናብ ወሽጢ እምበር ካብ ወሽጢ ናብ ደገ ኣይኮነን። ንባዕልና ብሳይንስን፣ ቴክኖሎጂን ኣማዕቢልና እንሃንዎ ዓቕሚ እምበር ነፃነት ኤርትራ ብምቕልባስ ዝመፅእ ዓቕሚ የለን። ተጋሩ ከም ማንም ህዝቢ ናብ ውሽጥና እናራኣና ውሽጣዊ ፀገማትና እናፈታሕና ኢና ንዓቢ እምበር ንዘይንቆፃፀር ነገር እናተፀበና ኣይንቅመጥን። ቀደም እውን ሕዚ እውን ዓቕምታትና ዘልመስዎ ውሽጣዊ ሃገራዊ ፀገማትና እዮም። ትግራዊይ ኣይኮነኩን ኢሉ ምስ ዝከደ ሓይሊ ብምጥማር ዝፈጥር ዓቕሚ ግልፂ ኣይኮነን።

ብሱሩኸ ነፃነት ውፁዒት ንምንታይ የሕመና? እቲ ዝገርም ድማ ኤርትራ ናትና ኢያ እናበልካ ብምትሕግጋዝ ህወሓትን ሻዕብያ ንደርጊ ንምስዓር ኣብ ዝተገበረ ቃልሲ ምንቃፍካ እዩ። እዚ ልሙድ paradox እዩ። ንዓይ ቃልሲ ህዝቢ ትግራይ ማዓት ውድባት ዘይከአልዎ ዝፈፀመ ዕውትን መስተንክራዊን ኸይዲ እዩ። ንደርጊን ካልኣት ኃይልታት ድሕረትን ትምክሕትን ደርዲሙ ሓዳሽ ስርዓት ዝተሽለ ቃልሲ እዩ። ስለዚ ድማ ብምንም ዘይወራረድ ቃልሲ እዩ።

መለስ ዜናዊ ንኤርትራ ንስልጠና ኸይድ ብኣገዳዲ ኹነታት እኒ ገብሩ ድሕሪ እቲ ክፍፍል ከልዕልዎ ምፍታኖም ኣመልኪቱ ጀቤ ከምዚ ኢሉ ነይሩ “ኣብ ናይ ገብሩ መፅሓፉ ናይ መለስ ስብነት ንምቅታል ኣብ ዓድዎ ዝነበረ ኩናት ሽግር ነይርዎ፤ ቐድም ክብል እውን ኣብዛ ዝነበረት ጋዜጣ (ህዝባዊ) መለስ ናብ ሳሕል ናብ ስልጠና ንታዓሊም ክኸይድ እንከሎ ኣብ ኣስመራ ጠፊኡና ኢሎም ጊሒፎም (እኒ ገብሩ)። ኣብቲ ኩነታት ስለዘይነበርኩን ብዝገባየ ዝሰማዕኹም ድማ ድሕሪ 1993 ናይ ህወሓት ክፍፍል እዩ።” ይብል። ተስፋኪሮስ ድማ ከመይ ከምዝተረድኦ ብዝገርም ኩነታት “ምናልባሽ ንጀቤ ሓዳሽ ኮይንዎ ይኹን እምበር ...ዝሓለፉስ ሓሊፉዎ ኸዝወን ኣይሰማዕኹን ከይትብል” እናበለ ጀቤ እዛ ጉዳይ “ናይ 1993 ምፍንጫል መራሕቲ ህወሓት ተኸቲሉ ዝመፅእ ዘሎ እምበር ቅድሚኡ ተሰሚዑ ከምዘይፍለጥ እዩ” ጊሒፉ ይብለና ኣሎ ተስፋኪሮስ። ናይ ጀቤ “ብዝገባየ ዝሰማዕኹም” ትብል ነገር ተስፋኪሮስ ጀቤ ምንም ሰሚዖ ኣይፈልጥን ከምዝበለ ኣምሲሉ ካብ ሙሁራዊን ሰብኣዊን ስነምግባር ብዘፈንገጠ መልክዕ ከባጭው ይፍትን። እዚኡ ድማ ብሞራል ጥራ ከይኮነስ ናይ ስነ-ምግባር (logic) ሊቃውንቲ (argument aganst the person) ዝብልዎ ዓይነት fallacy እዩ። ጥሪ ሓሶት ወይድማ ጉጉይ ጥምዘዛ ምኃና ከይረሳዕና።

ተስፋ ኪሮስ ኣብዛ ጉዳይ እዚአ ዝፈፀመ ካልኣይ ስሕተት ነታ ጀቤ ኣብዛ ዛዕባ “እቲ ወረ ወይ ሓሶት እዩ ነይሩ ወይ ድማ ክንድዚ ትርጉም ዝወሃቦ ኣይነበረን ማለት እዩ” ኢሉ ናይ መለስ ስልጠና ዘይምውሳድ እኒ ገብሩ ድሕሪ 1993 ከም ዓብይ ዛዕባ ከምፅእዎ ምፍታኖም ስብእና መለስ ንምቅታል ዝተገበረት እምበር መለስ ካብ ፖሊት ቢሮ ኣባልነት እስካብ ጠ/ሚ ሃገር ከከውን ተሎ እኒ ገብሩ እናመረፁ መጊእም ይብል። ብሓፂሩ ዘይትረብሕ ስብእና መለስ ዘይትገልፅን ናይ ፀለም ፖለቲካ ምኳና ብዘእምን መንገዲ ይገልፃ። ተስፋኪሮስ ናይ ምንም ክተርኢ ዘይትኸእል ክስተት ከም ዓብይ ነገር ቆጂሩ ኣስፊሑ ዋና

ዛዕባ ክገብር ምፍታኑ ዝገርም እዩ። እዚኣ ፈተነ እውን ከምተን ልዕል ኢለን ዝገለፀኩዎን ሪኪቶታቱ fallacious እዩ፤ ሊቃውንቲ እቲ ዘፈር ድማ red herring fallacy ይብልዎ። ብሓፂሩ red herring fallacy ማለት ኣብ ዘይረብሑ ነገራት ብምትኳር ኣትኩሮት ሰብ ካብቲ ዋና ውራይ ንምጭዋይ ዝቀርብ ሞገት/ዓይነት ሓሳብ እዩ።

መርገቢ ህወሓት ኣብ ጉዳይ ኤርትራ ኣብዛ ጉዳይ እዚኣ ጆቤ ኣብ ዝሓለፉ ፀሓፊታታ ብደንቢ ኣብራህሪህዎ እዩ። ይኹን ደኣ ምበር ተስፋኪሮስ መሰረታዊ ዝኮነ ናይ ዓርሰ ውሳኔ ንድፊ ሓሳብን ዘካትቶም ነገራትን ዓይነታቱን ዘገናዘበ ሓሳብ ከየቅመጠ ህወሓት ሕቶ ኤርትራ ባዕዳዊ ሕቶ ዝበለት ብናይ ባዕላ ርእሲ ተይኮነስ ካብ ሻዕብያን ጀብሃን ተለቂሓ እያ ዝብል ሞገት ገብሩ ከጠናክር ይፍትን። ንጆቤ ድማ “ኣብዚ ከቅርብ ዝክእል መረዳኢታን መርትዓን ስለዘየለ” ንገብሩ ምስ ደምባ ትምክሕቲ ኣፀገዕዎ ይብሎ። ቀጺሉ ድማ ... ህወሓት ግና እቲ ጉዳይ ኤርትራ ብዓርሰ ውሳኔ ንክፍታሕ እኳ ዕድል የሃበትይ” ይብላ። “ብነፃነት ክፍታሕ ኣለዎ ዝብል መርገቢ ኣድላይ ኣይምነበረይ” እውን ይብል፤ ልክዕ ኤርትራ ህወሓት ብሰንኪ ዝሓዘቶ መርገቢ ዝተገንፀለት ዓይነት ማለት እዩ። ተስፋኪሮስ ኣብዚኣ ልዕል ኢለ ኣየቅመጠን ዝበልክዎ ሓሳብ ከቅርብ። መሰል ዓርሰ ውሳኔ ኣጨቃጫቂ ዝኮነ ሓሳብ እዩ፤ ከም መብዛሕቲኦም ፖለቲካዊ ሓሳባት። ይኹን ዳኣ እምበር ብዙሓት ሰብ ሞያ እቲ ዘርፊ (ከም እኒ Alexis፣ Jewkesን ካልኣትን ዝበሉ ሰባት መሰል ዓርሰ ውሳኔ ክልተ ገፅታ ከምዘለዎ ይሕብሩ። ውሽጣውን ደጋውን። ውሽጣዊ መሰል ዓርሰ ውሳኔ ኣብ ትሕቲ ሓንቲ ሃገር ውሽጢ ኮይንካ ዝረጋገፅ ንባዕልካ ናይ ምምሕዳር መሰል ሓዊሱ ንዓኻ ዝምልከተካ ብዋናነት ባዕልካ ናይ ምውሳኔ መሰል ምርካብ እዩ።

እቲ ደጋዊ መሰል ዓርሰ ውሳኔ ዝበሃል ግና ክሳብ ምግንፃልን ናይ ባዕልካ ሃገር ምምስራትን ዘሎ መሰል ህዝብታት ዘርኢ ሓሳብ እዩ። ዘይሩ ዘይሩ ኩሉ ኣብ መሰል ዓርሰ ውሳኔ ዝካተት እዩ። ውሳኔኻ ነፃ ሃገር ምምስራት እንተኾይኑ ትምስርት። ሕገ-መንግስቲ ሃገርና ንመሰል ዓርሰ ውሳኔ ብሙሉእነት እዩ ዘኸነበር። ብሄራት፣ ብሄረሰባትን ህዝብታት ኣብ ውሽጢ ሓንቲ ኢትዮጵያ ኮይኖም ናይ ባዕሎም ነገር ባዕሎም ክውስኑ እናፈቐደ፤ ከግንፀል እዩ ንዝበለ ብሄር ብሄረሰብ/ወይም ህዝቢ ድማ ሕጋዊ መንገዲ ኣቀሚጥሉ እዩ። ህወሓት ኮነ ኢህአፓ ጉዳይ ኤርትራ ብነፃነት ክፍታሕ ኣለዎ ክብሉ ከለው ካብ መሰረታዊ ንድፊ ሓሳብ መሰል ዓርሰ-ውሳኔ ተላዒሎም እዮም። ተስፋኪሮስ መሰል ዓርሰ ውሳኔ ከይዲ ሪፈረንደምን ውሽጣዊ ገፅታኣን ገይሩ ምውሳኔ ይመስለኒ መትከል ህወሓት ዘይተቀበሎን፤ ንመብራህርሂ ጆቤ ድማ ኣፀቢቁ ዘይሓዘ። ሪፈረንደም መስርሕ እዩ።

ምግንፃል ክልተ ዓይነት እዩ ይብል Alexis Heraclites (1991)። እዚኣም ድማ secession strict sensu’ incremental secessionን እዮም ይብል። “In secession there is a formal act of declaration of independence on the part of the region in question. Secession thus can be called secession strict sensu or secession simpliciter” Alexis (1991:1)። “Incremental secession is a political activity of a violent or non violent nature, which aimed at independence or some form of self-rule short of independence from autonomy to a loose binational or multi-national federal system. In incremental secession there is no formal declaration of independence: secession is a process” Ibid.

ሓዲ ናይ ምግንፃል ምንቅስቃስ secession is movement ዝበሃል “when secession, whether strict sensu or incremental, poses a credible threat to the center and when not only the goal but also the means are legitimized by the majority of the people it claims to represent” ይብል። ኣብ ገፅ 1-2። እዚ ዘየማልእ እንተኾይኑ ግና ግንባር ምግንፃል እምበር ናይ ምግንፃል ምንቅስቃስ ኣይበሃልን ይብሎ። ካለእ ገዲፍና ገብሩ ባዕሉ ድልየት ናፅነት ኣብ ኤርትራውያን ልዑል ከም ዝነበረ ሓቢሩልና እዩ። Alex’s ናይ ኤርትራ ጉዳይ incremental secession እዩ ይብሎ። እዚ ማለት ብሓንቲ ኣዋጅ ከይኮነስ ብነዊሕ ኹይዲ ዝረኣ ጉዕዞ ምንፃር እዩ ይብሎ። ከይዲ ነፃነት/ምንፃል ኤርትራ ድማ ብጣዕሚ

ውሑዳት ኣብነታት incremental secession ሓደ እዩ ይብሎ ኣሌክስ።

ብሓፂሩ እቲ ከይዲ ምግንጻል/ናፅነት ኤርትራ ካብ ግዜ ባዕዳዊ መግዛእቲ ጣልያን ይጀምር። ናይ ኤርትራ ብሄርተኝነት/ብሄራዊ ስምዒት ካብ ኣ.ፋ. 1889 ጀሚራ ብዝሓለፈቶ ካብ ካልኦት ዝተፈለየ ማሕበረሰባዊ ኣተሓሳስባ ጥራሕ ከይኮነስ ድሕሪ ዝተወሰነ እዋን ንዝሰዓበ “ኤርትራዊ ማንነት” መንፀፋ ዝኾን ኢኮኖምያዊ ምትእስሳር ፈጠሩ ማሕበራዊ መሰረት ኣንጻራዊ እዩ። ኣብ እዋን ሞግዚታዊ ምሕዳራ ኢንግሊዝ ድማ ኣብ ኤርትራ ልዑል ፖለቲካዊ ምትእስሳር ፈጠሩ እዩ ይብል ኣሌክስ። ድሕሪ እዚ ስዲቡ ዝመፀ ፌዴሬሽን ኢትዮጵያን ኤርትራን ድማ ብድልየት መንግስቲ ሃይለስላሴን ቐፅሪ መጠናም ዘክራኸር ኤርትራውያን ተሓባበርቶም ምስ ፈረስ ብዝተፈላለየ ደረጃ ኣወዳድባ ንሙሉእ ነፃነት ኤርትራውያን ቃልሲ ጀሚሮም። ወታደራዊ ስርዓት ደርጊ ድማ ነቲ ጉዳይ ብሰላም ክንዲ ምፍታሕ ቦታ ኣፀቢቁ ዝፈልጣ ኣፈሙዝ ክፈትሕ ሞኪሩ። ቃልሲ ኤርትራውያን ንነፃነት ድማ ልክዕ ከም ቃልሲ ህዝቢ ትግራይን ኢትዮጵያን ብዓወት ተዛዚሙ።

ነፃነት/ምግንጻል ኤርትራ ድሕሪ ብዙሓት ትውልዲታት ዝተወራረሰ ቃልሲ ዝመፀ ነገር እምበር ብሓንቲ ኣዋጅ ወይም ውድባዊ መግለጺን መትከልን ቦኽ ዝበለ ነገር ኣይኮነን። ከምቲ ጆቤ ኣብ ዝሓለፉ ፀሑፉ ዝበሎ fait accompli ነይሩ ማለት እዚ እዩ። ኣብ ኣፍሪካ ዝነውሑ ካብ ዝበሃሉ ቃልስታት ነፃነት ቃልሲ ህዝቢ ኤርትራ ኣብ ቅድሚት ይስራዕ። እዚ ማለት ሓንቲ ውድብ ኣብ ጉዳይ ኤርትራ ዝተፈላለየ ቅምም ብምሓዝ ክትቅይር ነገር የለን ማለት እዩ። ውድብ ህወሓት ከም ሰጋሚት (progressive) ውድብ ድማ ኣይኮነንዶ ናይ ጎረቤትና ፍትሓዊ ቃልሲ ርሕቅ ኢሎም ዝነበሩ ከም ናይ ፍልስጤምን ናሚብያን ህዝብታት ሳሃራዊ ዓረብን ካልኦትን ውድባት ንነፃነት ዝገብርዎ ቃልሲ እውን ብመትከላ ትድግፊን ትተሓባበርን እውን እያ ነይራ። ኣብ መንጎ ውፁዓት ዝግበር ናይ ቃልሲ ሕብረት ብህወሓት ኣይተጀመረን። ፍትሒ ድማ ዶብ ወሲንካ እትሕዞ መትከል ኣይኮነን።

ተስፋኪሮስ “መደንፀዋይ” ዝብሎ ኣብ ሰንዓፊ ኣብ መንጎ ሻዕብያ፣ ኦነግን ህወሓትን ዝተገበረ ምይይጥ እዩ። ንተስፋኪሮስ (ንጉብሩ እውን) “ዘደንፀዎ” መለስ ባይኑ ምርካቡ እዩ። እዚ ሓሰት ምኳኑ ድማ ጆቤ ን ስየ ኣብርሃ ሓቲቱ ከምዘረጋገዞ ሓቢሩልና እዩ። ደሓን ተስፋኪሮስ ጆቤ ገይሩ ዝመፀ ናይ ስየ “ኣነ እውን ነይረ እዩ” ዝብል ምስክርነት ኣይቀበሎ ዋላ እም፤ መለስ “ሌጣ”/ባይኑ ነይሩ ንበል። ኣብዚኣ ገብሩን ተስፋኪሮስን ዝሰሓትዎ ነገር ግን ሓደ ድርድር/ምይይጥ መመዘኒኡ ስዲቡ ብዝመፀእ ውፅኢት (outcome) እምበር ብቁፅሪ ተሳተፍቲ ኣይኮኑን። ዋላ በዓል ሞያ ምስ መለስ ኣይንበር ንበል እም፤ እቲ ውፅኢት ናይቲ ምይይጥ እኮ ናይ ሽግግር መንግስቲ ንምቁፃምክክኣል ሰላምን ምርግጋፅን ንምስፋን ዝጠቅሙ ረብሓ ህዝቢ ኢትዮጵያ ዝሕልዉ ኩነታት ብዝተመልከተ ንምዝርራብ እምበር “ቻርተር ክሕንፀፀ” እውን እኮ ኣይኮነን፤ ቻርተር ኣብኡ ኣይተሓንፀፀን። ሃገራዊ ጥቅምና ንማንም ኣሕፊፉ ኣይሃበን። ሳላ እዛ ምይይጥ እኹ እዩ ህወሓትን ኦነግን ተሳታፊም ክስርሑ ዝኸለሉ፤ ዋላ ፀኒሑ ኣነግ መንገዲ ቐልፅም እንተመረፀዉን።እቲ ዝገረም ድማ ጆቤ ንምንታይ ንስየ ሓቲትዎ ኢሉ ክሙጉት ይፍትን፤ ተስፋኪሮስ።

ናይ ገብሩ መፅሓፍ ብቡዙሕ ጌጋታትን ከምላእ ካብ ዝገበርዎ ሓደ ምክንያት እኹ ብሂወት ንዘለው ሰባት ሓቲቱ “ዝክሪታቱ” ክጣልል ዘይምፍታኑ እዩ። ንዓይ ጆቤ ንስየ ምሕታቱ ሓፋሽ ሓቲ ናይ ምርካብ መሰሉ ዘረጋግፀ ኣብነታዊ ተግባር እዩ። ክንወቅስ እንተኮይንና ነቲ ብሂወት ንዘለው ሰባት ከይሓተተ ዝፅሕፉ ሰብ እምበር፣ ነቲ ክጣልል ዝፈተነ ኣይኮነን። ዝቃወም ዘለኹ ኣሰናንዳ ታሪኽ እዩ።

ኣብ ፖለቲካ እትገብሮ ቃልሲ ብጥምረት ምግባር ዝተለመደ እዩ። ኣውንታዊን ኣሉታዊን ጥምረታት (Negative and

Postive coalitions/cooperations) ዝበሃሉ ነገራት ኣለው። ጆቤ “ሓደ ኢትዮጵያዊ ነቲ ናይ ዓሰብ ጉዳይ ብሓደ ዘይነጋውሐ (promote ዘይንገብሮ) ኢሉ ሓቲቱንስ ፖለቲካዊ ኣረኣኢያና ዝተፈላለዩ ሰለዝኮነ ምሳኻ ሓቢረ ክሰርሕ ኣይኽእልን ዝብል ምላሽ” ሂሳብ ይብሎ እሞ ተስፋኪርስ፤ “እታ ናይ ሰብ ምክሪ ዘይምስማዕ ዕቡይነትን ድንቁርናን ደኣ ማግዝ ተገፊፋ?” ኢሉ “ጆቤ ኣብ ሓቢራዊ ሃገራዊ ረብሓታት ሓቢርካ ንምስራሕ ድልው ከምዘይኮነን... ካብ ናይ ህወሓት ባህሊ ከምዘይተናገፈን እዩ ዘመላኽት” ይብላና። እታ በትሪ ብስም ጆቤ ትኹን እምበር ናብቶም ካብኹም ኣይንማሃርን ዝበሎም ነባራት መራሕቲ ትህቅን ኩለኹም ህወሓታዊያን ዕቡያትን ደናቁርን ኢኩም እያ እታ መልእኽታ። ብዙሓት ዘይከኣልዎን ዝተንጠባጠቡሉን ኸቢድ ቃልሲ ኣወቂቶም ሓዳሽ ሃገር ዝስርሑ ሰባት ከመይ ከምእትርደኦምን መቀፀልታ ኣብ ልዕሊ መራሕቲ እቲ ወድብ ዘለካ ገደብ ኣልባ ፅልኢት እዩ ኣንቢቢን።ንግይ ካብዚኣ ዝሓለፈት ነገር ኣይተርእየትን።

እስቲ ነቲ ነገር ኣንፈት ከትሐ ከመክር።ኣወንታዊ ሕብረት ማለት እትፍፅም ሕብረት ናይ ሓባር ጥቅምካ ንምርግጋፅን ብኣካያይዳ ደረጃ እውን ዝተሰማዕምዎ ሰባት ዝፍፅምም ጥምረት/ሕብረት እዩ። ብተነፃፃሪ ድማ ኣሉታዊ ጥምረት ወይም ሕብረት ማለት ናይ ሓባር ዝኮነ ሓንቲ ግንፃል ዕላማ (ንኣብነት ኣብ ነፃነት ኤርትራ ከይተሰማዕማዕኻ ኣብ ዓሰብ ጉዳይ ምስናይ) ሓዝካ ብኣካይዳን ኣብቲ ሓዳፋ ናይቲ ግንፃል ጉዳይን ከይተሰማዕማዕካ እትገብር ሕብረት እዩ። ንኣብነት “ናይ ፀላኢይ ፀላኢ ፈታዊያይ ኢዩ” ኢልካ እትገብር ሕብረት ብመሰረቱ ጌጋ እዩ። ስለዚ ጆቤ “ምሳኻ ኣይሓብርን” ዝበለሉ ምክንያት ኣብቲ ፀሓፊ ብግልፂ ከም እንርእዩ ምስ ናይ ኤርትራ ነፃነትን ሕገ መንግስታዊ ስርዓት ኢትዮጵያን ምስ ዘይቐበል ሰብ ምኣኑ ንርዳእ።

ህዝቢ ትግራይ ብዋናነት ዝተቐለሰሉ ፌዴራላዊ ስርዓት ኢትዮጵያ ብዘፍርስ መንገዲ ጉዳይ ኣፍ ደገ በሪ ከጋወሕ ምስ ዝደሊ ሰብ ከመይ ገይሩ እዩ ሓደ ተጋዳላይ ክሰርሕ ትፅቢት ዝግበር? ስለዚ ዝነፃፅ ሕብረት ኣሉታዊ ሕብረት እዩ ማለት እዩ። ጆቤ ዝበላ ከም ዘላ ከቐምጣ “እዚ ናይ ባሕሪ በሪ ናይ ምርካብ ንባዕሉ ዓብይ ጉዳይ እዩ። ግን ካብቲ ጠቐላላ ሕገ መንግስታዊ ስርዓት ወፃኢ ገይርካ ምርኣይ ኣይግባእን” ይብል ኣብ ገፅ 36። ብረብሓ ደረጃ እንተረእናዮ ኣሉታዊ ጥምረት/ሕብረት ዝምክር ዓይነት ሕብረት ተይኮነስ ከትነፅፅ ዘለካ ዕድመ እዩ። ኣብ ኣድላይነት በሪ ወደብ ጥራይ ስለዝተሰማዕምዎ ምስ ነፃነት ኤርትራ ከጨዊ ዝደልን በዚ ኣቢሉ ድማ ሕገ መንግስታዊ ስርዓት ኢትዮጵያ ምስ ዝነፅግን ናብ ዘየባሪ ቅልውላው ከሰምጥ ምስ ዝኽእል ዕላማ ዘለዎ ሰብ ዘይምሕባር “ኣብ ሃገራዊ ረብሓታት ሓቢርካ ንምስራሕ ድልው ዘይምኣንን ... ዕቡይነትን ድንቁርናን” ከይኮነስ ናይ ለባም መንገዲ እዩ። ኣብ ሃገርና ዝግበሩ ውልቃዊ ይኹን ውድባዊ ጥምረታት ይኹን ሕብረታት ዕላምኦም ከየሳኸዑ ንንርእሶም ዝባልዕሉ ምክንያት ብባህሪኦም ኣሉታዊ ጥምረታት ብምኣኖም እዩ።

ኣብ ጉዳይ ርክብ መንግስቲ ኢትዮጵያ ኤርትራን ድማ ኣጠቓሊልካ ክረኣ ከሎ ህወሓት ሃገራዊ ረብሓኣ እናሕለፈት ትህብ ከምዝነበረትን እዙይ ድማ ጆቤ ቐብሩ ገይሩ ከም ዝወሰደ ገይሩ የቅምጥ። ኣበየናይ ገፅ ከምዝረኸባ እንድዲ፤ ብወገይ ከም እተረደኣኒ እንተኮይኑ ሃገራዊ ረብሓኻ ብብግዚኡ ፈተናታት ይገጥምዎ ቅድሚ ምባል ሃገራዊ ረብሓ ኢትዮጵያ ኣብ ሽግግር እዋን እንታይ ነይሩ ኢልካ ምሕታትን ምፍላጥን ኣገዳሲ እዩ። ኣብ ውግእ ተሸሚማ ዝነበረት ሃገር ሰላምን ምርግጋፅን መሰረታዊ ዕላማ መንግስቲን ህዝብን ገይሩ፤ መንግስቲ ኢህወዴግ ነዚ ብደምቢ ኣሳኪዕዎ እዩ። ድሕሪ ቁሩብ እዋን ድማ ቀዋሚ መንግስቲ ምምስራት ነይሩ እዚ እውን ብደምቢ ተሳኺዑ እዩ።

ዓብይ ሃገራዊ ረብሓካ ኣብ እትፍፅመሉ እዋን ኩሉ ነጻላትኻ እትድፈኡልኡ ዓቅሚ ኣብ ዘየጥረኹሉ እዋን ሽቶክቶካት ክፈጠሩ ይክእሉ እዮም። ብመሰረቱ ግና ሉኣላዊነትካ ምርግጋፅ ምክኣል ኣለካ። ሉኣላዊነት ኢትዮጵያ ብዘይ ሕጋዊ መንገዲ ብዝወፅኡን ዝኣትውን ሸቀጣት እንተመዘንናዮ እዩ እቲ ፀገም። ከም ሓንቲ ድካ ኣፍሪካዊት ሃገር ስርዓት ንግድና ድኩም ነይሩ ሕዚ እውን ድኩም እዩ። መደበኛን ኢ-መደበኛን ጎረ ጎረ ይክድ። ብሱማሌ፣ ብሞያሌ፣ ብትግራይ ብዓፋር ኣቢሉ

ሸቀጥ ብዘይሕጋዊ ይወጣ ይላቱ። ከምቲ ገብሩ እንታይነት ሓሳብ ሉአላዊነት እንተየቅመጠ ብወገን ኤርትራ ዝነበረ ዘይሕጋዊነት ፈልዩ “ኢትዮጵያ አውራጃና ... ሉአላዊነትና ጠፊአ” ዓይነት ሙገት ግን ረብሓ ዘይብሉ ጥራሕ እንተይኮነስ ዘመናዊን ሰባዊን ትርጉም ሉአላዊነት ዘይምግንዛብ እዩ ዘማላኸት። ስለዚ እቲ መሰረታዊ ሕቶ ኣብ እዋን ሸግግር መንግስቲ ተነጻሩ ዝተቀመጠ ሃገራዊ ዕላማ ሰላምን ምርግጋፅን ኣይተሳከዓን ድዩ? ነዚ ዓላማ ንምስካዕ ከይፈተካ ግዜ ሓሊካ መልሲ ንምሃብ ትዕግስቲ ምግባር ብናይ መለከዒ እዩ “ሓላፍ ዘላፍ ርክብን ጥበራን” ዝበሃል? ከምቲ ኤድመንድ ቦርክ ዝብሎ “ፖለቲካ ናይ ትዕግስቲ ጥበብ እዩ”። ናይ ትዕግስቲ ጥራሕ ከይኮነት ስ ከምቲ መራሒ ጀርመን ዝነበር ቢስማርክ ዝብሎ ፖለቲካ the art of the possible እዉን እዩ።

ሓደ ሰብ ክበኣሰካ ሓሳቡን ተሊሙን መጻዕቲ ንስኻ እውን ብሃንደቢታዊነት እተደኣ ተባሊሰካዮ ነቲ ክበኣሰካ ዝመፀ ሰብ ተሓባቢርካ ኣለኻ ማለት እዩ። ምክንያቱ ብናቱ መንገዲ እምበር ናተይ ብእትብሎ መስመር ስለዘይከድካ። ህድእ ኢልካ ካብቲ ፀላኢኻ ዝሓሰበልካ መንገዲ ወፃኢ ክህልው ዝከእሉ ኣማራጺታት ነቲ ሸግር ንምፍታሕ ምሕሳብን ምሙካርን ናይ ለባም መንገዲ እዩ። ኣብ ፖለቲካዊ ፍፃሞታት ዝተፈላለዩ ኣረኣእያታት ምምፀኦምን ጎንጊ ምኽታሉን ባህርያዊ እዩ፤ ምኽንያቱ ሰባት ዝሰርሖም ነገር ስዝኮነ ሸሕ ዓይነት ኣፈላላይት ክፍጠሩ ይከእሉ እዮም። እቲ ሓደገኛ ኣረዳድኣ ግና “ንሕና ጥራሕ ኢና ኩልጊዜ ልክዕ ንሓሰብ፤ ካልኣት ግና ኩሉ ግዜ ስሕተት እዮም” ኢልካ ምሕሳብ ክትጀምር ከለካ እዩ። ንዓይ ጉዳይ ኢትዮ-ኤርትራ ውግእን ኣብ መንጎ ኣመራርሓ ኢህወዴግ ዝተፈጠረ ኣፈላላይ ሓሳብ ንቡርን ኣብ ፖለቲካ ይኩን ኣብ ካሊኦ ዓውዲ ሂወት ዝተለመደ ክስተት እዩ። ብመንገዲ ፀላኢካ ተጎቲትኻ ምጉዳይ ጌጋ እዩ፤ ረጊዕካ ካሊኦ መንገዲ ምሕሳብ ድማ ምጥባር ከይኮነስ ለባምነት እዩ። ኣብ ጉዳይ ኤርትራ ዝነበረ ኣፈላላይ ኣብ መንጎ ጠበርትን ኣይንጥብርን በሃልቲ ከምዝነበረ ዓይነት ፖለቲካ ጌርካ ምርኣይ false dichotomy ዝበሃል fallacy ምፍፃም ማለት እዩ። እቲ ጉዳይ ንሻብ-ብያ ሸኻር ነልሕሶ ዶ ኣይነልሕሶ ኣይነበረን። ሓደ ሓደ ግዘ ጫፍ ዝነኸኦ ምክንያታዊነት ንባዕሉ ዋጋ ከምዘኸፍል ፅሕፍቲ ጀቤ ኣርእያትና እዩ።

ኣብ ትሕቲ ንኡስ ርእሲ “ህወሓትን ዴሞክራሲን” ድማ ተስፋኪሮስ ከምዚ ይብል “ጀቤ ... ነቲ ከም ስርዓት ክስፈን ዝተቃለሰሉን መሪሑ መላምል መናእሰይ ትግራይ ዝስወኣሉን፤ “ወያኔ ዴሞክራሲ ዝበሃል ቃል ክጥቀም ኣይደለኹን፤ ምክንያቱ ድማ ኣብዚ እዋን እዚ ወያኔ ዴሞክራሲ እዙይ እዩ ኢልካ ዘይልላ ሓሳብ ኮይኑ እዩ ኢሉ” ስለዝሓሰብ ኢልካ ምሕላፍ ግና ግብኡ ኣይኮነን” ይብል ተስፋኪሮስ።

እወ ተስፋኪሮስ ሸሕ መላምል ኣሰዊእኻ ዝኸድካዩ መንገዲ ብዜር ምብዛሕን ካብቲ ፈላማይ መስመርካ ሙሉእ ብሙሉእ ምግልባጥን ነውሪ እዩ። ግን እሞ መን እዩ ተገልቢጡ? ንወያኔ ዴሞክራሲ ኮነኑ “ሊበራል” እዩ ዝበለ ገብሩ ድዩ? ወይስ ማሕበራዊን ኢኮኖሚያዊን ፍታሕ ካብ ሊበራሊዝም ኣይርከብን ዝበለ ጀቤ እዩ? ነዘን ሕቶ መሰረቱ ናትኻ ኣገላልፃ ኮይኑ ናብቲ መሰረታዊ ፀገም እታ ሓሳብ ክሸግር። ኣብዚኦ ተስፋኪሮስ ናይ ኣንፈት (ጀቤ Vs ገብሩ) ፀገም ጥራሕ እንተይኮነስ ብስነ-ምግባር (logic) fallacious ዝኮነት ሓሳብ ብምቅራብ “ግብኡነት” ሞገት ጀቤ ኣብ ሕቶ ክኣትው ይፍትን። ቀደም ዚቃለስካሉ ሓሳብ ኸዚ ኣይጥቀሙሉን ምባሉ ጀቤ ዋ! ዝኩሉ ሰብ ኣወዲእካስ ነቲ ቃል ትፅፎፍ ዓይነት መልእክቲ ዝህብ ሓሳብ እዩ። “ኣብዚ እዋን እዚ” እትብል ግዜ እተመላኸት ቃል ጀቤ ንምርዳእ ዘይትኸብድ እንከላ ተስፋኪሮስ ንምንታይ ከምዝጠምዘዝ ንሱ ይፈልግ። Appeal to pity ዝበሃል ዓይነት fallacy እዩ። ሰብ ሞያ ስነ ሞገት ከምዝብልዎ “The appeal to pity takes place when an arguer tries to get people to accept a conclusion by making them feel sorry for someone” እዩ። “ግብኡነት”//appropriateness ልክዕን ኣይልክዕን ዝብል ናይ ሞራል ግምገማ ዘለዎ ሓሳብ እዩ። ወቂሳ ተስፋኪሮስ ካሊኦ ዝረሰዓቶ ነገር ፖለቲካዊ ኣተሓሳስታት ክቅየሩ ይከእሉ እዮም። ድሕሪ ግዜ ድማ ነቲ ሓሳብ ዝስገሙ ሰባት ሓሳቦም ክቅይሩ ይከእሉ እዮም፤ ልክዕ ከምቲ ገብሩ ካብ ፀጋም ናብ የማን ከይደ እዩ ዝብሎ። ነውሪ

አይኮነን።

ስነ ሐሳብ ዲሞክራሲ አማካኝ ተቀፅላታት (adjectives) ዘለዎ ሐሳብ ኮይኑ ጠሚርካ እንትረክ ግን ሊበራልን ኢ-ሊበራልን ኢልካ ክኸፋፈል ይከኣል እዩ። ሊበራል ዲሞክራሲ ይብሉበስ ከምዘሎን መንቀሊ ምብስባሱ መዓት ምኳኑን ነቲ አውራ ኣቦ ሊበራል ዲሞክራሲ ዝኮነ ሰብ ኣብ ቀረባ እዋን ካብ ዘውፅእ መፅሓፍ ጠቁስ ክርኢ።

“The United States has long-standing and powerful institutions, but they have been subject to political decay. Government institutions that are supposed to serve public purposes have been captured by powerful private interests, such that democratic majorities have a difficult time asserting their control. The problem is not just one of money and power; it also has to do with rigidities of the rules themselves, and of the ideas supporting them” (Fukuyama, 2014: 9).

ከም ማንም ዓይነት ስርዓት ሊበራል ዲሞክራሲ እውን ብስበሳን ውድቀትን ተጋላግይ እዩ ይብሎ። ባዕሉ እቲ ሊበራል ዓይነት መሓውር እውን ፍልፍል ምብስግስ ክኸውን ከም ዝከኣል ይገልፅ። እዚ ትንታኑ ድማ “ማርክሲስት ሌኒኒስት ዴሞክራሲያዊ ኣስተምህሮ ዝተደረኸ” ከይኮነስ ብኣፉ እቲ ጫፉ ዝኸኣ “liberal democracy may constitute the end point of mankind’s ideological evolution and the final form of human government, and as such constituted the end of history.” (1992:IV) ኢሉ ዓወትን ቀጻላይ ላዕለዎይነት ሊበራዊ ምብስግስ ዝፈልጥ ዘረባ Fukuyama እዩ። ኣይኮነንዶ ኣብ ማርክሲስም ሌኒኒዝም ክደረኸ፤ እዞም ነገራት ዝምቱን ዳግም ዘዩንሳእርሩን ሙውታት እዩ ዝብሎም ኣብ The End of History and the Last Man እትብል ወርይቲ መፅሓፍ።

ዲሞክራሲ (ዝኮነ ዓይነት) ወገንተኛን ብክብሪታት ዝተዓኸበን ምኳኑ ግልፂ እዩ። ዝኮነ ዓይነት ሐሳብ ማሕበራዊ መሰረትን ዕላማን ኣለዎ። ናይቲ ሐሳብ ዕላማ ድማ ብባህሪኡ ንዝኮነ ወገን ምውጋኑ ኣይተርፍን። ነዚ ብዋናነት ዝወሰኖ ኣብቲ ማበረሰብ ዘሎ ማሕበረ-ኢኮኖሚያዊ ደረጃ ምዕባል እዩ። ንኣብነት social democracy ንሸቃላይን ንማእከላይ እቶት ዘለዎ ክፋል ማሕበረሰብ ይውግን። ዘይውግን ናይ ሰባት ምትእካባብ ዝህሉ ነገር ኣይኮነን፤ ማሕበራት ሰናይ ገበርቲ ሓዊስካ ግልፂ ዝኮነ ውግንና ኣለውን። እድር፤ ዕቁብ ኮነ ፓርቲ ኮነ ሐሳብ ወይም ፖለቲካዊ ኣመለካኪታ ወገናዊ ምኳኑ ካብ ባህሪ ኣነባብራ ወዲሰብ ይምንጩ። እታ ዝነኣሰት ጉጅላ እንብላ ቤተሰብ እውን መሰረታ ንኣባላታ ብዘለዎ ፍሉይ ውግንነት እያ ባህሪኡ ትረኸበ። ወገናዊ ዘይኮነ ፖለቲካ የለን፤ ክህሉ እውን ኣይክእልን። ንኣብነት ልምዳዊ መንግስቲ ንልምዳዊ ሓይልታት ይውግን። ሕገ ድማ ውግንኩኡ ምስ ፍትሒ እዩ፤ መብዛሕቲኡ ግዜ።

ልምዳዊ መንግስቲ መቀፀልታ ወያይ ዲሞክራሲ ኮይኑ ኣይተፈጠረን፤ ኣብ ኢትዮጵያ እውን ነቲ ወያይ ዲሞክራሲ ዝምነዩ ቁልጡፍ ማህበራዊን ኢኮኖሚያዊን ስግግርን ዝላን ስለዘሳክዕ እዩ መሰረት ናይዛ ሃገር ፖለቲካል ኢኮኖሚ ገይሩ ኢህወዴግ ዝወሰደ። ኣብ ዙሪያ ልምዳዊ መንግስቲ ዘሎ ክርክር ድምዳሞ ዝተበፀሐሉ ሞገት ከይኮነስ ብዙሓት ጫፋት ኣረኣእያታት ዝፍነወሉ ዘሎ ዓውዲ መፅናዕቲ እዩ። ብፍላይ ኣብዚ እዋን እዚ ዲሞክራሲያዊ ልምዳዊ መንግስቲ ምኳን ይከኣል እዩ ዝብሉ ሙሁራትን ውድባትን ኣለው። ከምቲ ተስፋኪሮስ ዝብሎ “ልምዳዊ መንግስቲ ፀረ-ዲሞክራሲ እዩ” ዝብሉ ከም እኒ Leftwich (1995), Hugo Radice ዝበሃሉ ሙሁራት ኣለው። ቦቲ ሓደ ወገን ድማ “ልምዳዊ መንግስቲ ዲሞክራሲያዊ ክኮን ይከኣል እዩ ዝብሉ ከም እኒ Omano ን Gordon Whiteን ዝብሉ ሙሁራት እቲ ዘርፊ ኣለው። ኢህወዴግ ከም ድርጅት ድማ ልምዳዊን ዲሞክራሲያዊን ምጂን ይከኣል እዮ ይብል። ብውሑድ ንምርኣይ ንዝተወሰኑ ሰባት ጠቁስ እምበርጠቁስ እምበር ልምዳዊ መንግስትን ዲሞክራሲን ይሳዩ እዮም ዝብል ሞገት ንተስፋኪሮስን መንበብቲን “ናይ ኢህወዴግ ፕሮፓጋንዳ” ጥራሕ ከምዘይኮነ ምርኣይ ይከኣል እዩ። እስኪ እቲ ሞገት ናይ ኢህወዴግ ፕሮፓጋንዳ እዩ ንምባል

ጥንካረ እቲ ሓሳብ እምበር እቲ ተዛራባይ ዘይንፈትዎ ውድብ ስለዝኮነ ክኮን የብሉን። ኢህወዴግ ዝበለና ነገር ናይ ግዓዱ ምስክርነት ስለዘይረከብና “ልምዓታዊ መንግስትን ዴሞክራሲን ዘይሳነዩ ምኳኖም እናተፈለጠ” ኢልካ ምክታዕ ካብቲ ዘሎ ሓቂ ሙሁራዊ ክርክር ዝረሓቀ ኣበሃህላ እዩ። ኣብ ዙርያ መሳሳላት ዝቀረበ ሓሳብ እውን ብኸምዚ መልክዕ ክረኣ ዘለዎ እዩ። ዴሞክራሲያዊ ንምጥን ምድካይ ኣየድልን፤ ከምቲ ጆቤ ኣብ ዝሓለፈ ፅሑፉ ዝገለጾ Substantive (Maximalist) ዝበሃል ዓይነት ኣረዳድኣ ዴሞክራሲ ጠቓሚ ዝኾነሉ ምኽንያት ልምዓት እውን ከም ናይ ዴሞክራሲ ኣካል ገይሩ ስለዝወሰድ እዩ። ልምዓትን ዴሞክራሲን ክንደይ ዝኣክል ክሳነዩ ይኸእሉ ቐድሚ ምባልና ስለ ኣየናይ ዓይነት ዴሞክራሲ ከም እነወግዕ ዘለና ምፍላይ ኣገዳሲ እዩ።

ፅሕፍቲ ተስፋኪሮስ ጆቤ ኣብዚኣ ከምዚ ኢሉ እዚኣ ድማ ናይ ገብሩ ስብእና ብከምዚ ትትንክፍ እያ ኣይበለን፤ ምንም ዓይነት ሓበሬታ እየተየቅረበን “ጆቤ ናይ ገብሩ ስብእና የናኹ፤ የፀልም” ይብሉ። እዚኣ ኣብዚኣ ከየብቀዕት “ጆቤ ኣብቲ ፅሑፉ ኣብ ብዙሕ ጉዳያት ብክልስ ሓሳብ ደረጃ ዝገልጽምን ብተግባር ድማ ዘንፀባርቆምን ይፈላዩን ይንነፁን ኢዮም። ነዚ እዩ እውን ብክልስ ሓሳብ ዘቅምሎም ብተግባር ስለ ዝሸርሸርም ካብ ፅሑፍ ትምህርቲ ንምውሳድ የፀግም” ይብሉ። ምክንያትን መረዳእታን መቅረብ ነውራ ኣይመሃለምን። ልክዕ ከምቲ ንስብሓት ዝጠቀሶ፤ ሓሳቡ የጠናክረላይ እዩ ኢሉ እንትሓስብ ግና ንጆቤ ብሰፊሕ ይጠቅሶን ከም ምስክር የቅርቦን። እዚኣ selection problem ትበሃል።

ህዝቢ ትግራይ ከም ዋልታ

ምእንቲ ገለጻ እንተኮይኑ ብዘልማድ ላዕላዊይን ታሕታዊይን ደረጃ መንነት ይበሃል እምበር ዝለዓለ ኣድላይን ዝተሓተ ዘየድልን ዝበሃል መንነት የለን። ሃገርና ኢትዮጵያ ብስነ-ሓሳብ ደረጃ ዘይተማእከለን ንኩሉ መግለጺታትን ዓይነታትን መንነታት ክብሪ፤ ኣፍልጦን፤ ውክልናን ኣወዳድባን ዝፈቅድ ስርዓት ምክታላ ምስ ኣብዚ እዋን ዘሎ መንግስቲን ህዝብን ብቀረባን ቁልጡፉ መንገዲን ከራኽቡ ኣለዎም ዝብል ኣተሓሳስባ ዝሳነ እዩ። ብክልል ደረጃ ጥራሕ ኢኻ ትውደብ ብወረዳ ይኹን ብከተማ ምውዳብ ፀረ-ትግራዊይነት እዩ ዝብል ምልከታ እንተሃዩ ወይ ድማ እንተነይሩ ፀረ-ዘመናዊ ኣተሓሳስባ ጥራሕ እንተይኮነስ ፀረ እንምረሓሉ ህገ-መንግስቲ ሃገርና እዩ። ሓዲ ማሕበረሰብ ይጥዕመኒ ብዝበሎ ናይ ምውዳብን ክባቢኡ ናይ ምልማዕን መሰል ምኽባር መሰል ሉዓላዊ ናይ ስልጣን በዓል መዚነት ህዝቢ ምክባር እዩ። ትሕቲ ክልል ዝግበሩ ኣወዳድባታት ምኽልኻል ብመጠና እምበር “ኣንድ ሃገር ኣንድ ህዝብ” ካብ እትብል ኣተሓሳስባ ዘይትፍለ ስለዝኮነት ተኩርዕ ተግባር ኣይኮነትን። ቃልሲ ህዝቢ ትግራይ ድማ ነዚ ኣሳኪው እዩ። ኣወዳዳሚ ኣወራጃዊነት ኣፍሪሶ ሰባት ብዝጠግሞም መንገዲ ኣብ ዝደለይዎ ብርኪ ወዳብ ክፈጥሩን ክሓብሩን ምግባር ዴሞክራሲያዊነት እዩ።

ኣብ ፅሕፍቲ ተስፋኪሮስ ሓንቲ ዘደንገፀትኒ ድማ ንጆቤ ብፀቢብነት ንምክሳስ ባዕሉ ፈጠሩ ዘቀነባበረ “ጆቤ ግና ንገብሩ ስምም ተፀዊው ዘይፈልጥ ህዝብታት/ ብሄራት ኣጀጊንካ ኢሉ ይኸሶ” ትብል እያ። ኣበየናይ ፅሕፍቲ ጆቤ ከምዘንበባ ኣይፈልጥን፤ እታ ንኹልና ዝበፀሓት ፅሕፍቲ ጆቤ ግና ጨና ናይቲ ተስፋኪሮስ ዝብሎ ነገር የብለይን። ኣብዛ ጉዳይ እዚ ጆቤ ዝበላ ቃል ብቃል ካብታ ፅሑፉ ክወስድ። “ናታቸው ኣነ እውን ስለዝፈልጠ ናቱ ጀግንነት ብትኽክል እዩ ቀሪቡ። ናይ የማነ ዘይነበርኩሉ እኳ እንተኾነ እቲ ገብሩ ዘቀመጠ ትኽክል ይኸውን ኢሉ ይቐበሎ። እንታይ ደኣ ኢኻ ትብል ዘለካ? ትብሉ ትኹኑ። ነቶም ስወኣት ይኹን ህልዋት ጀጋኑ ህወሓት ግን በዚ መንገዲ እዚ ዝገልጾ ዳርጋ የለን። ናይ ስወኣ ጀግና ሓየሎም ዝገለፀሉ ኣፀሓሕፋን ናይዘም ክልተ ተጋደልቲን ኣፀሕዓሕፋን እስቲ ኣወዳድርዎ? ኣየ ገብሩ! ንናታቸው መሪሖም ዘዋግኡ ኣብቲ ዕጥቂ ቻልሲ መስተንክራዊ ታሪኽ ዝሰርሑ ካብቶም ብዙሓት ብቁፅሪ ሓዲ ክልተ ኢልካ በዚ መልክዕ ዝፀሓፍካዩ ዝጥቀሱ ናይ ህወሓት ጀጋኑ ተሳኢኖም ድዩም? ናይ የማነን ይድንቃተውን ኣቡኡ ስለዘይንብረካ ብውራወረ ወይም ብሪፖርት ኢካ ስሚዕካዩ? ንስካ ስራህካ ክትሰርህ ኣብ ቅድሚካ ዝወደቁ ትጋደልትን ምልኻን ኣይተፍልጥን ማለት ድዩ? ህዚ ዘለዎ ናይ ህወሓት ሰበሰልጣን በዲሎምኻ እዩም፤ ግን ህዝቢ ትግራይን እቶም ጀጋኑ ስወኣትን ህልዋትን እንታይ ገበሩ? “

ስሞም ተፀራሎ ዘይፈልጡ ብሄራት መንኮን እዮም? የማነን ናቃቸውን ብሄራዊ ማንነቶም ብዘየገድስ ነቲ ብደንቢ ዝፈልጦ ነቃቸውን ነቲ ዘይፈልጦ የማነን ገብሩ ዝገለፀ ሓቂ ምኳኑ ተቀቢሉ እንተብቅዕ ጆቤ ትግራዊይ ጅግና ዘይምጥቃሱ ጥራሕ ተይኮነስ ነቶም ዝጠቀሱም እውን ገብሩ ብሪፖርትን ወሪያ ወረን ከምዝፈልጦም ሓቢሩልና።

ከም ፅሕፍቲ ተስፋኪሮስ እንተኮይኑ “ገብሩ ህዝቢ ትግራይ ዝተቃለሰሎም ዕላማታትን ዝሓፈሶም ዓወታትን ተቀቢሉን ኣኸቢሩን ዝውቀስ ዘሎ ይብል። ዋ! ተስፋኪሮስ ኣይኮነን ዶ ገብሩ ብኣማኢቲ ገፃት ዘስፍሮ ታሪኽ “ሸፍጥን ውምብድናን” ንስኻ እኳ ብነብስኻ ኣብ ቃልሲ ህዝቢ ትግራይን ውጂኢቲን ኣብዛ ዝጠቅሳ ዘለኹ ፅሕፍትካ ከምዚ ኢልካ ኣለኻ።”ንሻዕብያ ብምድሓን ዝተረኸበ ዓወት ቃልሲ ህዝቢ ትግራይ ኤርትራ ካብ ኢትዮጵያ ብምንፃልን ናይ ተጋሩ ቀፃላ ዓቕሚ ብምውሕዋሕ/ብምድካም ዝተወራረደ ምኳኑ ክፍለኛ ይግባእ”

ናትኻ መደምደምታ ካብ ናይ ገብሩ መፅሓፍ ኣጠቓለሊ መንፈስ ዝተፈለየ መሲሉ ስለዘይተረዳኣኒ እየ ኣቅሪብዮ እምበር፤ ንገብሩ ብናትኻ መደምደምታ ንምግምጋም ኣይኮነን። ልክዕ ከምታ ተስፋኪሮስ ጉዳይ ሙሴን ፈላማይ ኣውራጃዊ መንነት መሰረትቲ ተሓህት ኣልዒሉ ንህወሓት ትግራዊይነታን ወካልታን ቀንጢጡ ኩርኩር ሻዕብያ ዝገብራን ቀፃላ ድማ ህወሓት “ኤርትራ ንምንፃል ድማ ከም ዕላማ ሒዛ ዝተቃለሰት” ውድብ ገይሩ፤ ጉዳይ ኤርትራ ድማ “ናይ መጀመርያ ናይ ትግራይ ብሄራዊ ሕቶ” ተገይሩ ክውሰድ ኣለዎ ኢሉ ምግንፃል ኤርትራ መወራረዲ ሒሳብ ቃልሲ ህዝቢ ትግራይ ዝገብራ፤ ገብሩ እውን ኸደምቲ ሻዕብያ እምበር ንኢትዮጵያ ኣይንሓስብን ኔርና ይብል። እሞ ኣብየናይ ገፅ ወይም ርእሲ እየ ገብሩ “ዝተቃለሰሎም ዕላማታትን ዝሓፈሶም ዓወታትን ተቀቢሉን ኣኸቢሩን” ክበሃል ዝክእል?

ኣብ መወዳእታ ድማ ተስፋኪሮስ ገብሩ 1997 ዓ.ም ኣብ ኣዲስ ኣበባ መስቀል ኣደባባይ ወጊኡ “ይቅርታ” ምሕታቱን፤ ጆቤ ኣብ ዝሓለፈ ፀሓፊ ጉዳይ ዓሰብ “ከምዝፅፅቶን” ነገሩና። ብመሰረቲ ሕሉፍ ይኩን ነባሪ ጌጋኻ ኣሚንካ ይቅርታ ምሕታት ዘመናዊነት እዩ፤ ንዴምክራሲያዊ መስተጋብር እውን ናይ ባዕሉ እጃም ኣለዎ። 1997 ዓ.ም ተጋሩ ብሓይልታት ትምክሕትን ፅበትን ኣብ ዝገባና ካራ ኣብ ዝተሰሓለሉ እዋን ገብሩ ምስቶም ቀንዲ ትምክሕተኛታት ዘስገምዎ ዝነበሩ ፀረ ትግራዊይን ትግራይን ቅዋም እው ልክዕ ኢኩም ኣነ ብወገነይ ይቅርታ ግበሩለይ ምባል ናይ ባዕሉ ትርጉም ኣለዎ። ይቅርታ ንመን፤ መዓዝን ኣብየናይ ኩነታትን ትገብሮ ወሳኒ ነገር እዩ። ንትግራይ ከም ዓዲ ኸሓድቲ ምስ ዝቆፅሩን “ወደ መጡበት እንመልሳቸዋለን” ምስ ዝብል ሓይሊ ተኣኪብኻ ይቅርታ ምሕታት ካለእ ጉዳይ እዩ። ይቅርታ ዝብሎ ኸ ንህዝቢ ትግራይ ድዮ ንኣዲሳባባይ። ዘይወዳደሩ ነገራት ምውድዳር ኣብ ጥበብ ስነ ሞገት (weak analogy) ድኹም ምንፅፃር ይብልዎ። “If two things that are being compared are not really alike (similar) in the relevant respects, the analogy is a weak one, and the argument that relies on it commits the fallacy of weak analogy”.

መደምደምታ

ከምቲ ልዕል ኢላ ብዝርዝር ክሪኦ ዝፈተንኩ ገብሩ ሓቂ እየ ኢሉ ዘምፀአም ነገራት ጆቤ ብዝተፈላለየ መንገዲታት ፅንዓት ተጠቂሙ ሓቅታት ገብሩ ብትኸክል ሓቂታት ከይኮነስ ካብ ምህሳስ ሓቂ ጀሚሩ ክሳብ ብግላጭ ብምሕሳው ከም እተመልኦት ከም ዘረኣየናን፤ ኣነ ድማ ከም በቲ ቃልሲን ኸይዲን ዝሕበን ትግራዊይ መጠን ኣድለይቲ ስነ-ሓሳባትን ስነ-ሞገትን (logic) ተጠቂሙ ፅሕፍቲ ተስፋኪሮስ ብብዙሕ መንገዲታት ክግምግም ፈቲነ ኣለኩ። መናእሰይ ትግራይ ሓይልና ክብትኑ ካብ ዝኸእሉ ከም ኣውደምቲ ኣውራጃዊነት ዝእመሰሉ ሕማማት ከይለግቡና እንዳተጠንቀቕና፤ ኣብ መንጎ ትውልዲታት ክህሉ ዝግበኦ ዉርርስ ልምዲ፤ፍልጠትን፤ክእለትን ንቕድሚት ጎዕዞና ጠቕምቲ ዝበልናዮም ነገራት እንመሃራሉ ስለዝኸዉን ካብ ኸይዲ ቻልሲ ህዝቢ ትግራይ ብዙሕ ክንመሃር ኢና። ከም ሓዳሽ ትውልዲ ኩሎም ድልየታትናን ኣተሓሳስባታትናን ምስቲ

ዝሓልፍ ዘሎ ትውልዲ ዘይክሳነዩ ይኸእሉ እዮም፤ ኮይኑ ግና መንእሰይ ሃገርና ምእንተ ረብሕኡ ኢሉ ካብቲ ዝሓለፈ ትውልዲ ዝጠቅም እናወሰደ ምስዚ ዘለናዮ ዘመን ዘይኸይድ አተሓሳስባቶምን ተግባራቶምን ድማ እናሓደገ ክኸኸድ ባህርያዊ እዩ።አነን አቦይን/አቦ ሓገይን ድልዩታትን ሓንቲ ዓይነት እንተኾይኑ ፀገም አሎ ማለት እዩ።ጥዕና አብ ዘለዎ ማሕበረሰብ ድልዩታት እናተቀየሩን እናረቐቐን እዩም ዝኸዱ።አብ መንጎ ትውልዲታት ከህሊ ዘለዎ መስተጋብር ትካላዊ መልክዕ ክሕዝ ምግባር አድላይ እዩ።

ነዚ ንክፅሕፉ መልዓሊ ዝኮነት ፅሕፍቲ ንዝለእኸለይ ተስፋኪሮስን ቅድም ኢሉ ብመልክዕ ፍሉይ ሕታም ፅሕፉ ዝወከፈና ጆቤን እንዳመሰገንኹ ክብረት ይሃበለይ ክብል እፈቱ። ከምታ ጆቤ ዝበላ እታ ዓዲ ናትና እያሞ አብ ፅሕፈይ ዘለኩም ስክፍታታ ሕቶን ሪኢቶን ብኣድራሻይ ወይ ብውራይና ጌርኩም ለኣኩላይ። ደጊመ ክብረት ይሃበለይ እንዳበልኩ አብ ጉዳይ መሰረታዊ መንነት ቃልሲ ህዝቢ ትግራይ ምፅሓፊይ ድማ ከም ዝቅፅል ክገልፅ ይፈቱ።

ሐበሬታ: ናሁሰናይ በላይ አብ ኣዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ መምህር እንትኸውን ብዘርፈ ፖለቲካል ሳይንስን ዓለም ለኻዊ ርክባትን ዝተምሃረ ኾይኑ አብዚ እዋን እዚ አብ ዙርያ ርክብ ኣመራርሓ ወያኔይ ዴሞክራሲን ልምዳታዊ መንግስትን ናይ ዶክትሬት ትምህርቱ አብ ምጥንቓቕ ዘሎ መንእሰይ እዩ። nahusenayb@yahoo.com